

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАННЬОГО ВІКУ

Навчально-методичний комплекс

Укладачі:
О.Л. Кононко,
С.І. Матвієнко

Ніжин
2019

УДК 373.21

П86

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 13 від 26.06.2019 р.

Рецензенти:

Коваленко Є.І. – професор кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук.

Аніщук А.М. – доцент кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук.

Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку : навч.
П86 метод. комплекс / уклад. : О. Л. Кононко, С. І. Матвієнко. – Ніжин : НДУ
ім. М. Гоголя, 2019. – 55 с.

Рекомендовано для магістрантів спеціальності “Дошкільна освіта”,
викладачів і фахівців у галузі дошкільної освіти.

УДК 373.21

© О. Л. Кононко
укладання, 2019
© С. І. Матвієнко
укладання, 2019
© НДУ ім. М. Гоголя, 2019

ЗМІСТ

Передмова	5
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи розвитку особистості в період раннього дитинства	9
1.1 Потенціал раннього дитинства та умови його реалізації	9
1.2 Організаційно-педагогічні аспекти освіти дітей раннього віку	13
1.3 Оновлення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя	18
Змістовий модуль 2. Розвивальне середовище як чинник особистісного зростання дитини раннього віку	22
2.1. Організація життєдіяльності дитини другого-третього років життя	22
2.2. Оптимізація освітнього процесу на засадах диференційованого підходу	27
Змістовий модуль 3. Готовність фахівця дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку	32
2.1 Модернізація процесу підготовки майбутніх педагогів дошкільної сфери	32
2.2. Компетентність майбутнього вихователя: характеристика та оцінка	37
Вид самостійної роботи	41
Критерії оцінювання реферату та його презентації	41
Тематика рефератів	41
Методи навчання	42
Методи контролю	42
Методичне забезпечення	42
Види робіт для модульного контролю	42
Розподіл балів, які отримують студенти	43
Види робіт, що визначають оцінювання	43
Шкала оцінювання	43
Тематика семінарських занять	44
Тематика лабораторних занять	44
Орієнтовний перелік питань, які виносяться на екзамен	44
Рекомендована література	46
Дисертаційні дослідження з питань розвитку дитини раннього віку	53

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –	Галузь знань 01 Педагогічна освіта (шифр і назва)	Варіативна (за вибором студента) <i>Цикл професійної та практичної підготовки</i>	
	Напрямок підготовки 012 Дошкільна освіта (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): дошкільна освіта	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		6-й	6
Індивідуальне науково-дослідне завдання реферат _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		11-й	12
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	10 год.	6
		Семінарські	
		16 год.	8
		Практичні	
		Лабораторні	
		14 год.	-
		Самостійна робота	
		80 год.	106
		Вид контролю: екзамен	

ПЕРЕДМОВА

В останні десятиліття система освіти в Україні зазнає кардинальних змін. Вони стосуються всіх структурних елементів педагогіки: змісту, мети, завдань, методів і засобів освіти на усіх її ступенях. Значні зміни відбуваються і в дошкільній педагогіці, у тому числі – педагогіці раннього дитинства.

Відомий український вчений О.Л. Кононко вважає, що «сучасний малюк суттєво відрізняється від свого однолітка минулих десятиліть, має свої особливості. Дитина раннього віку живе у світі, що швидко змінюється, надзвичайно інформаційно насичений, висуває високі вимоги до її компетентності, вирізняється високим темпом. Дитина другого-третього років життя рано стикається з високотехнологічними досягненнями – комп'ютером, планшетом, мобільним телефоном, сучасним кухонним обладнанням, інтерактивними іграшками, надокучливими рекламними роликами, дивакуватими героями мультфільмів тощо. Вони складають простір її життя. Він для неї природний. Іншого вона не знає» [65, с. 6].

Слід зазначити, що сучасна освітня ситуація окреслює ряд інших протиріч між вимогами до проектування нової якості взаємодії вихователя та вихованців та реальним станом цієї взаємодії. Так, стосовно виховання дитини раннього віку ці протиріччя позначаються неповним використанням дорослими резерву раннього віку або перебільшенням його можливостей; сліпим наслідуванням батьками «моди» на методики раннього розвитку дитини; намаганням дорослих якомога раніше підготувати дитину до школи; використанням у роботі з малюками неперевіраних «методик раннього розвитку дитини», що спрямовані лише на розвиток психічних процесів у дитини; перебільшенням або недооцінкою ролі фізичного та фізіологічного зростання дитини у період 2-3-го років життя тощо.

Вирішення означених протиріч, практична реалізація актуальних питань виховання й розвитку дитини раннього віку потребує належної підготовки фахівців дошкільної освіти, озброєних ґрунтовними знаннями у галузі педагогіки раннього дитинства. Навчальна дисципліна «Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку» має поглибити й розширити знання студентів ОКР «магістр» про психолого-педагогічні основи виховання й розвитку дитини раннього віку, а також визначити можливості удосконалення фахової підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до реалізації в майбутній професійній діяльності актуальних питань роботи з дітьми раннього віку.

Визначимо, що вишівський курс «Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку» не зводиться до висвітлення вузькопрактичних питань стосовно роботи з дітьми 2-го та 3-го років життя, а спрямований на удосконалення професійної компетентності магістрів спеціальності «Дошкільна освіта», у тому числі – щодо підвищення теоретико-методологічних знань в галузі педагогіки раннього дитинства та знаходження шляхів удосконалення власної підготовки, а також підготовки студентів ОКР «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта» до визначення та професійного вирішення актуальних проблем розвитку дитини раннього віку.

Метою навчальної дисципліни «Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку» є: поглиблення, розширення, знань студентів у галузі актуальних проблем сучасної дошкільної освіти стосовно реалізації державних завдань й соціального замовлення розвитку дитини раннього віку.

Завдання:

- розкриття психолого-педагогічних основ розвитку дитини раннього віку;
- ознайомлення із здобутками, традиціями та тенденціями розвитку педагогіки раннього дитинства;
- визначення актуальних питань розвитку дитини раннього віку відповідно до вимог державного стандарту, державних комплексних та парціальних програм дошкільної освіти;
- формування системи знань про сучасні форми, методи та методики раннього розвитку дитини, що пов'язані із вихованням дитини раннього віку;
- ознайомлення з особливостями діяльності різних форм дошкільної освіти щодо розвитку дитини раннього віку;
- виховання у магістрантів особистісних якостей майбутнього педагога, відповідального ставлення до виконання ролі вихователя ДНЗ у роботі з дітьми раннього віку,
- прагнення постійно займатися самонавчанням, саморозвитком, самовдосконаленням.

Зміст у навчальному посібнику структуровано за модульним принципом. Модулі – це самостійні частини навчального матеріалу. Вони містять конкретну дозу інформації і надають можливість студентам і викладачам як об'єктам освітнього процесу ефективно засвоювати навчальний матеріал, встановлювати логічні зв'язки між частинами курсу, допомагають ефективно організовувати самостійну роботу, спонукають до саморозвитку особистості, до самоконтролю та самоаналізу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати:

- психолого-педагогічні основи розвитку дитини раннього віку;
- стан сучасної нормативної правової бази щодо організації та проведення педагогічної роботи з розвитку дітей раннього віку;
- сучасний стан педагогіки раннього дитинства з огляду на вимоги суспільства та освіти;
- зміст нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти, державних комплексних та парціальних програм щодо визначення вимог до повноцінного розвитку дитини раннього віку;
- сучасні підходи до роботи з дітьми раннього віку, у тому числі – за використання методик раннього розвитку дитини;
- сучасні вимоги до підготовки фахівців дошкільної освіти з огляду на реалізацію актуальних питань розвитку дитини раннього віку;
- особливості організації навчального процесу у вищій школи щодо забезпечення повноцінної підготовки студентів спеціальності «дошкільна освіта» до реалізації актуальних питань розвитку дитини раннього віку;

— наукові підходи щодо організації навчальної діяльності у процесі вивчення зазначеної дисципліни у ВНЗ.

вміти:

- аналізувати й обґрунтовувати новий зміст виховання дітей раннього віку відповідно до вимог державного стандарту та програм дошкільної освіти в Україні;
- визначати актуальні питання розвитку дітей раннього віку щодо їх реалізації у змісті підготовки майбутнього вихователя та в практиці ДНЗ;
- вивчати передовий педагогічний досвід у галузі дошкільної освіти з питань розвитку дитини раннього віку;
- використовувати традиційні та інноваційні форми навчання в процесі опанування навчальної дисципліни «Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку»;
- застосовувати ефективні форми, методи, засоби навчання в контексті викладання студентам ОКР «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта» фахових дисциплін з включенням актуальних питань розвитку дитини раннього віку.

Запропонований навчальний курс укладено на основі навчального посібника О.Л. Кононко «Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві», в якому ґрунтовно висвітлюються сучасні підходи до розвитку і виховання дітей раннього віку, які необхідно брати до уваги у процесі підготовки фахівців для дошкільної ланки освіти – керівників і вихователів-методистів дошкільних закладів та вихователів, які по закінченню вищого навчального закладу працюватимуть з малюками.

Після кожної теми навчального курсу надаються контрольні питання, завдання для самостійної роботи, план семінарського або лабораторного заняття, список рекомендованої до теми літератури.

У навчально-методичному комплексі пропонується список літератури, яку автори посібника рекомендують студентам для самоосвіти, а також перелік тем дисертаційних робіт, в яких висвітлюються ті чи інші питання розвитку й виховання дітей раннього віку.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Теми	Всього годин	Всього аудиторних	Лекційних	Семінарських	Лабораторних	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи розвитку особистості в період раннього дитинства							
1.1	Потенціал раннього дитинства та умови його реалізації			2	4		
1.2	Організаційно-педагогічні аспекти освіти дітей раннього віку			2	2	6	
1.3	Оновлення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя			2	2	2	
Змістовий модуль 2. Розвивальне середовище як чинник особистісного зростання дитини раннього віку							
2.1	Організація життєдіяльності дитини другого-третього років життя			2	2	4	
2.2	Оптимізація освітнього процесу на засадах диференційованого підходу				2	2	
Змістовий модуль 3. Готовність фахівця дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку							
3.1	Модернізація процесу підготовки майбутніх педагогів дошкільної сфери			2	2		
3.2	Компетентність майбутнього вихователя: характеристика та оцінка				2		
Разом		120	40	10	16	14	80

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

З М І С Т О В И Й М О Д У Л Ь 1

Теоретичні основи розвитку особистості в період раннього дитинства

Тема 1.1. Потенціал раннього дитинства та умови його реалізації

Тези до теми

1. «Нова» дитина та особливості її розвитку в ранньому віці.

Вплив соціально – економічних умов, інформатизації на розвиток дитини ХХІ століття. Схематичний портрет сучасної дитини на межі раннього та молодшого дошкільного віку: позитивні та негативні характеристики.

Роль предметної діяльності в розвитку дитини раннього віку. Погляди Д. Ельконіна на особливості розгортання процесу становлення предметних дій та їх розвитку в ранньому віці. Специфічність предметної дії сучасної дитини раннього віку (вплив поліфункціональних іграшок на характер ігрових дій дитини, зміна характеру предметної дії зі спільної сумісно з дорослим на самостійну). Причини швидкого розширення кола інтересів сучасної дитини, що призводить до виходу за рамки її спілкування батьками.

Сенситивність раннього віку у становленні дитини як соціальної істоти та індивідуальності. Опанування дитиною просторової та часової диференціації оточуючого світу, категорій *кількість, міра, колір, форма*.

Роль слова у розвитку мовлення та мови дитини. Чинники недорозвиненості мовлення дітей раннього віку.

Характеристика розвитку пізнавальних процесів (мислення, пам'ять, увага, уява) у період раннього дитинства.

2. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність та вікові новоутворення раннього дитинства

Специфічність періоду раннього дитинства наявністю двох вікових криз розвитку – кризи одного (на межі віку немовляти та раннього віку) та трьох (на межі раннього та молодшого дошкільного віку) років. Специфіка кожної з криз стосовно соціальної ситуації розвитку особистості дитини, провідної діяльності та вікових новоутворень.

Виникнення у період третього року життя стійкого інтересу до однолітків, спільних дій та ігор. Одноліток як чинник появи нових можливостей дитини раннього віку для самопізнання через порівняння себе з рівним партнером.

Центральні новоутворення раннього віку, які визначають розвиток свідомості та особистості дитини. Кінець третього року життя як період фактичного розвитку особистості. Визначення кризи трьох років:

- формування достатньо міцної системи ставлень дитини до самої себе та до світу, який її оточує;

- виникнення особистої дії (дії, до якої дитина ставиться як до самостійно виконаної);
- використання займенника «Я» та феномену «Я сам» як чинник відокремлення дитини від дорослого та формування співробітництва.

3. Суть та чинники розвитку особистості в ранньому віці

Поняття «особистість» стосовно дитини раннього віку. Самосвідомість як ядро особистості дитини другого-третього років життя. Особливості розвитку самосвідомості на етапі раннього дитинства. Формування образу «Я» у дитини на основі встановлення зв'язків між індивідуальним досвідом малюка та інформацією, яку він отримує у процесі діяльності. Чинники набуття дитиною нових знань про себе: контакти з оточуючими людьми, пізнання своєї зовнішності, здатність називати себе спочатку на ім'я, а потім у третій особі.

Роль оцінки дій малюка рідними та близькими дорослими в закладанні позитивних емоцій та самооцінки дитини. Специфіка *самооцінки* в ранньому дитинстві. Гордість за свої досягнення як важливе новоутворення особистості, яке з'являється на межі раннього дитинства.

Усвідомлення своєї статевої належності дитиною другого – кінця третього року життя. Вплив найближчого соціального оточення малюка на його статево соціалізацію.

Основні напрями розвитку *самосвідомості* у ранньому дитинстві. Виникнення у це період таких почуттів, як *ніяковість, співчуття, заздрість, ревність, гордість, сором, провина* та їх вплив на соціально-емоційний розвиток дитини. Роль *емпатії* в особистісному розвитку дитини раннього віку. Періодизація розвитку емпатії (за М. Хофманом). Взаємозв'язок розвитку емпатії та здатності розпізнавати емоції у період раннього дитинства. Емоційний розвиток дитини як підґрунтя становлення її самосвідомості та повноцінного розвитку особистості. Емоції малюка як мотиви та регулятори його поведінки.

Розвиток вольової сфери дитини раннього віку: власне вольовий розвиток та розвиток довільності.

Найважливіші складники особистості, які формується у ранньому віці (за О. Кононко), є: образ «Я» (уявлення про себе); ціннісне ставлення до себе (усвідомлення свого значення, почуття гордості за досягнення); емоційний досвід (розпізнавання, прояв та утримання від небажаних переживань); спрямованість активності (потреби, мотиви, інтереси): довільна поведінка (самостійність, цілепокладання), їх характеристика.

Чинники впливу на становлення та розвиток особистості у ранньому дитинстві.

Ключові поняття: раннє дитинство, провідна діяльність, новоутворення раннього віку, самосвідомість, розвиток самосвідомості у ранньому дитинстві, емоційний розвиток, складники особистості.

Контрольні запитання та завдання

1. Схарактеризуйте особливості розвитку «нової» дитини раннього віку.
2. Назвіть здобутки віку немовляти та схарактеризуйте їх значення для розвитку дитини раннього віку.

3. Як розвиваються пізнавальні процеси в ранньому віці? Який є провідним і чому?
4. Опишіть соціальну ситуацію розвитку дитини раннього віку.
5. Схарактеризуйте провідну діяльність раннього дитинства.
6. Обґрунтуйте, чому саме предметна діяльність є провідною у дошкільному дитинстві.
7. Опишіть лінії розвитку предметної діяльності.
8. Назвіть та опишіть основні вікові новоутворення раннього дитинства
9. Дайте визначення поняття «особистість» та суть розвитку особистості у ранньому віці.
10. Які чинники впливають на розвиток особистості в ранньому віці? Якою є роль кожного з них?
11. Схарактеризуйте складники розвитку особистості в ранньому дитинстві.

План семінарського заняття

1. Специфіка раннього віку та його роль у розвитку дитини у дошкільному віці.
2. Особливості розвитку «нової» дитини раннього віку.
3. Характеристика розвитку пізнавальних процесів (мислення, пам'ять, увага, уява) у період раннього дитинства.
4. Соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність та вікові новоутворення раннього дитинства.

Мета заняття

- виявити розуміння студентами особливостей розвитку «нової» дитини раннього віку;
- виявити розуміння специфіки раннього віку щодо розвитку особистості дитини;
- виявити знання студентів щодо провідної діяльності, вікових новоутворень раннього дитинства та соціальної ситуації розвитку дитини раннього віку.

Завдання для самостійної роботи

У підготовці до семінарського заняття на основі вивчення матеріалів запропонованої літератури письмово:

- коротко окресліть специфіку раннього віку та його роль у розвитку дитини у дошкільному віці.
- складіть таблицю (схему), яка конкретизує розвиток пізнавальних процесів (мислення, пам'ять, увага, уява) у період раннього дитинства;
- проаналізуйте суть та причини кризових періодів, які припадають на раннє дитинство, визначте їхню роль для подальшого особистісного розвитку дитини;

План семінарського заняття

1. Особливості розвитку самосвідомості на етапі раннього дитинства.
2. Розвиток у дитини раннього віку уявлень своєї статевої належності.

3. Емоційний розвиток дитини як підґрунтя становлення її самосвідомості та повноцінного розвитку особистості.
4. Розвиток вольової сфери дитини раннього віку.

Мета заняття

- закріпити знання студентів з психології щодо розвитку самосвідомості на етапі раннього дитинства;
- поглибити знання студентів з проблеми статевого виховання дітей раннього та дошкільного віку;
- підвести студентів до розуміння специфіки емоційного та вольового розвитку малюка 2-3 років та її впливу на подальший розвиток особистості дитини.

Завдання для самостійної роботи

У підготовці до семінарського заняття на основі вивчення матеріалів запропонованої літератури письмово:

- надайте визначення поняття «самосвідомість дитини раннього віку» та схарактеризуйте її структуру;
- коротко опишіть особливості розвитку самосвідомості дитини раннього віку;
- на основі аналізу сутності етапів розвитку емпатії у ранньому віці (за М. Хофманом), доповніть запропоновані матеріали прикладами із реального життя щодо вияву дитиною емпатії на кожному із етапів.
- наведіть декілька прикладів педагогічного спілкування дитини з малюком 3-го року життя, які б сприяли формуванню у дитини вольової сфери – уміння виявляти самовладання протягом короткого часу.

Література:

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Афонькина Ю. А., Соколовская О. М., Себрукович З. Ф. Некоторые психолого-педагогические проблемы раннего возраста. *Дошкольная педагогика*. №1 (январь). 2009. С. 7-8.
3. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. Москва : Педагогика, 1968. 180 с.
4. Венгер Л. А. Пилюгина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет. : Кн. для воспитателя дет. сада. Москва : Просвещение, 1988. 144 с.
5. Галигузова Л. М., Мещерякова С. Ю. Педагогика детей раннего возраста : Учеб. пособие для студентов вузов / Л. М. Галигузова, С. Ю. Мещерякова. М. : Владос, 2007. 301 с.
6. Кочерга О. Психофізіологія дітей 1-3 років. Київ : Вид. дім «Шкільний світ», 2006. 127 с.

Тема 1.2. Організаційно-педагогічні аспекти освіти дітей раннього віку

Тези до теми

1. Світовий досвід організації освіти дітей перших років життя

Освітня політика дитинства як важливий показник стратегії країн Європи та світу, її спрямованість на розв'язання складних проблем соціального та економічного розвитку. Визначення дошкільної освіти багатьма країнами світу як необхідної програми психологічної та педагогічної підтримки індивідуалізації та соціалізації дітей.

Дошкільна освіта в Японії, її характерні риси. Орієнтування дошкільної освітньої програми Південної Кореї на ранній розвиток дитини. Дошкільна освіта Гонконгу. Система виховання дітей в Японії: виховання в сім'ї та дошкільному закладі. Система дошкільного виховання у Великій Британії, спрямованість виховного процесу на підтримку душевного комфорту малюків, розвиток їхньої самооцінки.

Специфіка дошкільної освіти в країнах Європи (Франція, Німеччина, Італія, Швеція, Швейцарія, Норвегія).

Організація дошкільної освіти в Сполучених Штатах Америки, спрямованість державної освітньої політики країни на розробку освітніх програм, індивідуальних планів розвитку дитини, створення фондів підтримки материнства та дитинства.

Специфіка дошкільної освіти Ізраїлю щодо виховання комунікативної особистості, починаючи з раннього віку.

2. Освіта дітей раннього та дошкільного віку в Україні

Чинники модернізації дошкільної освіти в Україні в останні десятиліття.

Сутнісна характеристика освіти дитини раннього віку в Україні: її спрямованість на прищеплення їй елементарних навичок практичного життя, сприяння гармонійній соціалізації, формування особистого досвіду, розвиток пізнавальної, предметно-практичної та комунікативної активності.

Особливості організації навчально-виховного процесу з дітьми раннього віку: стрибкоподібність, повторюваність у навчанні, урахування періодів особливої чутливості дитини раннього віку до певних видів впливу тощо. Основа навчання дітей раннього віку – розвиток таких здібностей, як наслідування, відтворення, уміння дивитись і бачити, слухати й чути, порівнювати, співставляти, розрізняти, узагальнювати.

Опора в організації навчально-виховного процесу на:

- взаємозв'язок стану здоров'я, фізичного та нервово-психічного розвитку дітей раннього віку;
- високу ступінь орієнтовних реакцій на оточуючий світ;
- підтримку позитивних емоцій малюка в пізнанні ним оточуючого світу;
- доцільне використання заборон;
- невтручання у діяльність дитини передчасно.

Опора на ігрову діяльність та створення розвивального простору в організації освіти дітей раннього віку.

Основні *потреби* дитини раннього віку, які повинен задовольнити вихователь: фізичні, соціальні, емоційні, мовленнєві, пізнавальні.

3. Педагогічна психогігієна: суть та роль у сучасному життєвому контексті

Чинники нервово-психічного перевантаження дитини та наслідки такого стану для малюка – відчуття напруги, безпорадності, меншовартісності, невпевненості у собі, недовіри людському довікллю.

Логіка здійснення педагогічної психогігієни дитини, допомога дорослого щодо цього.

Передумови повноцінного особистісного розвитку дитини раннього віку: душевне здоров'я, емоційне благополуччя, відчуття комфорту, рівноваги; характеристика кожної із зазначених складових.

Відчуття безпеки як один із факторів поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, сприятливих для збереження здатності дитини двох-трьох років повноцінно жити, розвиватися, радіти. Критерії безпеки: індивідуальні, соціальні. Механізми формування психологічної безпеки.

Механізми формування психологічної безпеки. Поняття «емоційне благополуччя», «психологічне здоров'я». Соціально-психологічні загрози, небезпечні для самопочуття дитини двох-трьох років та способи їх усунення.

Специфіка створення безпечного середовища для соціально-емоційного розвитку дитини 2-3 років. Ситуації успіху як чинники підтримки емоційної рівноваги та відчуття комфорту дитини раннього віку.

Основні способи соціалізації дитини раннього віку:

- зміна ситуації – стресора;
- уникнення такої ситуації;
- зміна ставлення до неї самої дитини.

Шляхи допомоги дорослого дитині в підтримці її оптимістичного ставлення до життєвих проблем. Переорієнтація педагогічної діяльності з навчальної на розвивальну та виховну як один із шляхів збереження та захисту душевного здоров'я дитини раннього віку.

Важливість розвитку у дітей раннього віку позитивного відчуття власної індивідуальності та поваги до інших.

Ключові поняття: освіта дітей раннього віку, потреби дітей раннього віку, педагогічна психогігієна, нервово-психічне перевантаження, відчуття безпеки, середовище соціально емоційного розвитку.

Контрольні запитання та завдання

1. Які країни у світовому рейтингу систем освіти посіли перші п'ять місць?
2. Схарактеризуйте основні тенденції у підходах до розвитку, виховання і навчання дітей раннього віку економічно розвинених країн.
3. На що у першу чергу спрямована освіта дітей раннього віку в Україні?
4. Який вид діяльності є провідним в організації освіти дітей двох-трьох років?
5. Перерахуйте основні потреби, які задовольняє дитина раннього віку в освітньому процесі?

6. Назвіть чинники нервово-психічного перевантаження двох-трирічних дітей?

План семінарського заняття

1. Освіта дітей раннього та дошкільного віку в Україні.
2. Особливості організації навчально-виховного процесу з дітьми раннього віку.
3. Педагогічна психогієна: суть та роль у сучасному життєвому контексті.
4. Шляхи допомоги дорослого дитині в підтримці її оптимістичного ставлення до життєвих проблем.

Мета заняття

- підвести студентів до розуміння важливості оновлення освіти дітей раннього та дошкільного віку в Україні відповідно до засад світової та європейської освітньої практики;
- виявити розуміння особливостей організації навчально-виховного процесу з дітьми раннього віку;
- виявити розуміння необхідності здійснення педагогічної психогієни як сфери педагогічної діяльності, спрямованої на збереження, підтримку та укріплення психічного та психологічного здоров'я дитини.

Завдання для самостійної роботи

У підготовці до семінарського заняття на основі вивчення матеріалів запропонованої літератури письмово:

- назвіть спільне-відмінне у підходах до освіти дітей перших років життя країн Європи, Сходу, США.
- які особливості дітей другого-третього років життя враховуються в організації навчально-виховного процесу у дошкільних закладах України?
- назвіть умови оптимізації процесу всебічного розвитку дитини раннього віку.

Література:

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Афонькина Ю.А., Соколовская О.М., Себрукович З.Ф. Некоторые психолого-педагогические проблемы раннего возраста. *Дошкольная педагогика*. №1 (январь). 2009. С. 7-8.
3. Галигузова Л. М., Мещерякова С. Ю. Педагогика детей раннего возраста : Учеб. пособие для студентов вузов / Л. М. Галигузова, С. Ю. Мещерякова. М. : Владос, 2007. 301 с.
4. Панасюк Т., Грищенко Г. Методики раннього розвитку й виховання дитини раннього віку. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячим садком*. №8 (20). 2014. С. 72-95.

Лабораторне заняття №1

Тема: Технології раннього розвитку дитини: світова педагогічна практика. Педагогічна технологія М. Монтессорі

Мета заняття: поглибити знання студентів щодо використання технології італійського педагога М. Монтессорі з раннього розвитку дитини.

Практична частина. Перегляд матеріалів самостійної роботи студентів за темою «Педагогічна технологія М. Монтессорі». Обговорення основних питань перегляду:

- основні позиції педагогіки М. Монтессорі щодо розвитку дитини;
- можливість використання засад педагогіки М. Монтессорі в умовах сучасної дошкільної освіти;
- садок М. Монтессорі в Україні: засади діяльності.

Література до заняття

1. Галигузова Л. М., Мещерякова С. Ю. Педагогика детей раннего возраста : Учеб. пособие для студентов вузов / Л. М. Галигузова, С. Ю. Мещерякова. М. : Владос, 2007. 301 с.
2. Гураш Л. Головні засади навчання раннього віку. Дошкільне виховання. 2004. № 11. С. 8–9.
3. Панасюк Т., Грищенко Г. Методики раннього розвитку й виховання дитини раннього віку. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячим садком.* №8 (20). 2014. С. 72-95.

Лабораторне заняття №2

Тема: Технології раннього розвитку дитини: світова педагогічна практика. Технології розвитку І. Масару, Г. Домана, С. Лупан.

Мета заняття: поглибити знання студентів щодо використання педагогічних технологій розвитку дитини, розроблених І. Масару, Г. Доманом, С. Лупан.

Практична частина. Перегляд та подальше обговорення матеріалів самостійної роботи студентів за темою заняття.

Література до заняття

1. Ибука Масару. После 3-х уже поздно : Пер. с англ. М. : РУССЛИТ, 1991. 96 с.
2. Лупан Сесиль. Поверь в свое дитя. Москва. : Азбука, 2010. 448 с.
4. Никитин Б. П. Ступеньки творчества или Развивающие игры. 3-е изд., доп. Москва : Просвещение, 1990. 160 с.
5. Панасюк Т., Грищенко Г. Методики раннього розвитку й виховання дитини раннього віку. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячим садком.* №8 (20). 2014. С. 72-95.

Лабораторне заняття №3

Тема: Педагогічна психогігієна, використання її засад у роботі з дітьми раннього віку

І. Теоретична частина. Перевірка підготовленості студентів до заняття через знання основних питань теми. Бліц-опитування:

1. Що таке «педагогічна психогієна», її основне призначення?
  2. Які критерії засвідчують ефективність освітнього процесу?
  3. Назвіть механізми формування психологічної безпеки дитини раннього віку.
  4. Схарактеризуйте показники емоційного благополуччя дитини двох-трьох років.
  5. Які соціально-психологічні загрози становлять небезпеку для самопочуття дитини раннього віку.
- II. Практична частина.* Вправляння у використанні методів, засобів, прийомів допомоги дорослого дитині двох-трьох років у стресовій ситуації.

Література до заняття

1. Гураш Л. Головні засади навчання раннього віку. Дошкільне виховання. 2004. № 11. С. 8–9.
2. Корекційно-розвивальна робота з дітьми раннього віку : Навч.-метод. посібн. Упорядник О. П. Мілевська. Кам'янець-Подільський, 2006. 52 с.

Тема 1.3. Оновлення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя

Тези до теми

1. Життєдіяльність та вікові можливості

Сутність поняття «життєдіяльність». Характеристика життєдіяльності дитини другого-третього років життя: орієнтування на отримання результатів та здійснення себе (самовираження, самореалізацію, самоствердження). Урахування вікових можливостей дитини раннього віку як основна умова організації її життєдіяльності. Закладання фундаменту особистості у період раннього дитинства; засвоєння дитиною фундаментальних відносин зі світом, протилежних за своєю спрямованістю – *довіра до світу та захищеність від нього*.

Формування у дитини уявлень про норми, правила, критерії, на які слід орієнтуватися в житті через виникнення здатності дитини діяти за правилами, за зразком.

Розвиток сенсорної сфери дитини 2-3 років. Характеристика процесу мислення дитини цього віку. Основні види діяльності дитини раннього віку та важливість їх поєднання в загальному контексті життєдіяльності.

Необхідність забезпечення дорослим активної, цікавої, різноманітної та безпечної життєдіяльності дитини. Чинники становлення у дитини важливого відчуття *злагоди з дозвіллям та згоди з собою*.

2. Освітні лінії – вектори організації навчально-виховного процесу дошкільного закладу

Лінії розвитку дитини як магістральні напрями, вектори, за якими відбуваються якісні й кількісні зміни у становленні дитячого організму, свідомості, поведінки, особистості. Основні лінії розвитку (за Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні).

Характеристика вікових можливостей та особливостей розвитку дитини раннього віку за кожною із освітніх ліній, що визначає зміст і напрями педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти стосовно дітей раннього віку.

1. Особистість дитини.
  2. Дитина в соціумі.
  3. Дитина у природному довкіллі.
  4. Дитина у світі культури.
  5. Діяльність дитини.
  6. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі.
  7. Мовлення дитини.
- #### 3. Оцінка компетентності дитини раннього віку

Показники розвитку дитини як інструментарій для організації життєдіяльності дітей раннього віку та оптимізації педагогічної діяльності з метою виховання доступної віку міри компетентності. Логіка подання показників компетенцій – подання по кожній частковій компетенції, поєднання з попередніми матеріалами, дотримання чіткості у визначенні розвитку

дитини.

Характеристика показників фізичного, особистісного, соціально-морального, екологічного, діяльнісного, пізнавального та мовленнєвого розвитку дитини третього року життя. З'ясування міри сформованості часткової компетентності дитини третього року життя через встановлення рівня розвитку показників (високого, середнього або низького).

Показники кожної з видів компетентності дитини раннього віку: фізичної, особистісної, соціально-моральної, екологічної, художньо-естетичної (за видами мистецтва), діяльнісної (предметно-практичної, ігрової), пізнавальної, мовленнєвої.

Гармонійне поєднання оптимальних для віку рівнів розвитку часткових компетентностей – основа формування життєвої компетентності як особистісного інтегралу.

4. *Основні освітні завдання та їх розв'язання в процесі організації життєдіяльності переддошкільників*

Види основних освітніх завдань, які потребують розв'язання на етапі раннього дитинства – розвивальні, навчальні та виховні. Їх характеристика, спрямованість на різнобічний та гармонійний розвиток особистості у ранньому дитинстві. Визначення основних освітніх завдань відповідно до кожної з освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти в Україні.

Фізичний розвиток дитини раннього віку в контексті збалансування стану її здоров'я, рухової активності, елементарних гігієнічних навичок, безпечного поведіння під час рухливих ігор та занять, елементарних форм статевої свідомості та поведінки. Розвивальні, навчальні та виховні завдання фізичного розвитку дитини раннього віку. Організація життєдіяльності дитини стосовно реалізації вищезазначених завдань.

Соціально-моральний розвиток малюка та реалізація в ньому розвивальних, виховних та навчальних завдань. Два аспекти педагогічної діяльності *соціальний* (розвиток спрямованості дитини на інших людей) та *моральний* (засвоєння нею норм і правил поведінки, які сприяють її гармонійному існуванню). Розвивальні, навчальні та виховні завдання соціально-морального розвитку дитини раннього віку. Організація життєдіяльності дитини відповідно до реалізації завдань соціально-морального розвитку.

Екологічний розвиток дитини раннього віку як результат діяльності педагога за освітньою лінією «Дитина в природному довіллі» щодо забезпечення балансу уявлень, ставлення та поведінки дитини у світі рослин і тварин, за різних явищ природи, під час занять з природними об'єктами, у ході спостереження за впливом людей на природне середовище та зоряним небом. Розвивальні, навчальні та виховні завдання екологічного розвитку дитини раннього віку. Організація життєдіяльності дитини відповідно до реалізації завдань екологічного розвитку.

Розвиток художньої культури дитини раннього віку. Види мистецтва, завдяки яким відбувається розвиток художньої культури малюка. Реалізація розвивальних, навчальних та виховних завдань художнього розвитку дитини раннього віку в процесі організації її життєдіяльності.

Розвиток діяльності дитини як закладання основ цілепокладання,

уміння обирати адекватні засоби досягнення мети, мобілізувати зусилля на долання труднощів (з допомогою дорослого й самостійно), здатності доводити предметно-практичну діяльність до кінця та радіти своєму успіху. Розвивальні, навчальні та виховні завдання діяльнісного розвитку дитини раннього віку.

Пізнавальний розвиток дитини раннього віку. Складові пізнавального розвитку дитини 2-3 років: домірно розвинена пізнавальна активність, що засвідчується пізнавальним інтересом, сформованість сенсорно-перцептивного досвіду, розвиненість логіко-математичної сфери, сформованість елементарної (за змістом та формою) цілісної картини світу. Розвивальні, навчальні та виховні завдання пізнавального розвитку дитини раннього віку. Організація життєдіяльності малюка щодо забезпечення реалізації завдань пізнавального розвитку.

Розвиток мовлення як важливий показник повноцінного особистісного розвитку дитини раннього віку. Складові мовленнєвої компетентності: розвиток фонематичного слуху, правильної звуковимови, елементарної форми літературного мовлення, доступного віку словникового запасу, певних граматичних умінь та комунікативного мовлення. Реалізація розвивальних, навчальних та виховних завдань мовленнєвого розвитку дитини раннього віку в процесі організації її життєдіяльності.

Ключові поняття: життєдіяльність, сенсорна сфера, процес мислення, види діяльності дитини раннього віку, вікові можливості, лінії розвитку дитини, державний стандарт дошкільної освіти в Україні, освітні лінії, показники розвитку дитини, розвивальні завдання, освітні завдання, виховні завдання.

Контрольні запитання та завдання:

1. Дайте визначення поняття «життєдіяльність» та схарактеризуйте вплив на неї вікових можливостей дитини раннього віку.
2. Які вікові можливості дитини раннього віку найбільш суттєво впливають на характер її життєдіяльності?
3. Назвіть освітні лінії, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти в якості стратегічних, та коротко схарактеризуйте кожну.
4. Схарактеризуйте кожну з освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти в Україні та проаналізуйте її структуру.
5. Опишіть процедуру оцінки компетентності дитини раннього віку.
6. Назвіть основні показники компетентності дитини раннього віку (фізичної, особистісної, соціально-моральної, екологічної, художньо-естетичної, діяльнісної, пізнавальної, мовленнєвої).
7. Визначить особливості організації життєдіяльності дитини раннього віку в умовах дошкільного закладу.

План семінарського заняття

1. Поняття «компетентність». Суть компетентнісного підходу до освіти дитини раннього віку.
2. Освітні лінії – вектори організації навчально-виховного процесу дошкільного закладу. Визначення основ роботи з дітьми раннього віку в контексті реалізації засад Базового компоненту дошкільної освіти в Україні.

3. Оцінка компетентності дитини раннього віку.

Мета заняття

- поглибити знання студентів щодо визначення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя через аналіз нормативних документів дошкільної освіти;
- виявити розуміння студентами специфіки визначення кожного з видів компетентностей дитини раннього віку за використання відповідних показників.

Лабораторне заняття

Мета заняття: з'ясування шляхів оновлення змісту й форм роботи педагога з дітьми раннього віку в контексті компетентного підходу.

Практична частина. Аналіз та колективне обговорення розроблених студентами перспективних планів (на квартал або півріччя) роботи з дітьми за однією з ліній розвитку дитини з урахуванням реалізацій розвивальних, навчальних та виховних завдань, включення в його структуру сучасних форм та технологій роботи з дітьми 2-3 років.

Завдання для самостійної роботи

Виконайте завдання письмово:

- опишіть процедуру оцінки компетентності дитини раннього віку.
- визначити письмово основні освітні завдання роботи з дітьми раннього віку за кожною з освітніх ліній.
- розробити перспективний план (на квартал або півріччя) роботи з дітьми за однією з ліній розвитку дитини з урахуванням реалізацій розвивальних, навчальних та виховних завдань, включення в його структуру сучасних форм та технологій роботи з дітьми 2-3 років.

Література

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Зембеева В. А. Играем с детьми раннего возраста: практическое пособие. Москва: Директ-Медиа, 2015. 160 с.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / наук ред. О. Л. Кононко. Київ: Ред журн. "Дошкільне виховання", 2003. 243 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
5. Кононко О. Л. Цінність раннього дитинства для розвитку особистості. Дошкільне виховання. 2015. № 8.
6. Павлова Л. Д. Малыш учится говорить. Дошкольное воспитание. 2008. № 8. С. 84–86.
7. Пангелова Н. Аналіз наукових досліджень проблем фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2013. № 3. С. 26–43.

З М І С Т О В И Й М О Д У Л Ь 2

Розвивальне середовище як чинник особистісного зростання дитини раннього віку

Тема 2.1. Організація життєдіяльності дитини другого-третього років життя

Тези до теми

1. Принципи та організаційно-педагогічні умови створення у дошкільному закладі розвивального середовища

Поняття «розвивальне середовище», його дефініції. Завдання, на розв'язання яких спрямована організація середовища розвитку дитини раннього віку. Принципи організації середовища, сприятливого для особистісного становлення та розвитку дитини другого-третього років життя: системного підходу; діяльнісного підходу (єдності свідомості та діяльності); активності; стабільності – динамічності середовища; емоціогенності середовища; відкритості - закритості; диференційованого підходу. Характеристика кожного із принципів.

Організаційно-педагогічні умови створення розвивального середовища дошкільного закладу (за В. Мухіною, Н. Ветлугіною, Р. Стьоркіною).

Особливості створення простору для *короткотривалих занять* дітей. Специфіка створення простору для *ігор* дітей раннього віку у просторі групової кімнати. Умови створення *простору для відпочинку* малюків як свого роду реабілітаційної території, де дитина може знаходитись певний час. Особливості створення середовища розвитку дитини раннього віку за різними сферами життя: природної, предметної, соціального довкілля та простору власного «Я».

Предметно-ігрове середовище як найважливіший чинник організації життєдіяльності та розвитку дитини 2-3 років життя. Поняття «*розвивальне предметне середовище*» (за С. Новосьоловою). Вимоги до підбору матеріалів, дидактичних ігор, посібників, дитячої літератури, іграшок в організації предметно-ігрового середовища. Орієнтування групового середовища на «зону найближчого розвитку» дитини. Соціальне середовище розвитку дитини, його основні характеристики. Природне середовище, його специфіка щодо ознайомлення дітей із природою, соціалізації дитини. Простір власного «Я» як компонент розвивального середовища, пов'язаний із становленням і розвитком дитячого «Я», особистості дитини. Особливості реалізації даного компоненту середовища розвитку дитини раннього віку.

2. Суть та особливості упровадження у педагогічну практику особистісно орієнтованого підходу

Сутність *гуманістичного підходу* до виховання й розвитку особистості. Теоретико-методологічні основи особистісно орієнтованого підходу до освіти. Концепції психологів А. Маслоу, К. Роджерса, В. Слободчикова з визначення сутнісних засад особистісно орієнтованого підходу до розвитку дитини.

Навчально-дисциплінарна та особистісно орієнтована моделі освіти, їх порівняльний аналіз.

Актуальність запровадження у педагогічну практику особистісно орієнтованого підходу до виховання й розвитку дітей раннього віку. Функції педагогічної діяльності у контексті особистісно орієнтованого підходу. Сприймання раннього дитинства як самоцінного періоду життя, на якому закладається фундамент особистості як головна умова запровадження вихователем особистісно орієнтованого підходу до спілкування з дітьми раннього віку. Орієнтування педагога на виховання у дитини *культури гідності* як шлях визнання цінності людини як особистості.

Поняття «*модель педагогічної взаємодії*», як характеристика зв'язків між педагогом і дітьми (суб'єкт-суб'єктні або суб'єкт-об'єктні), спосіб розв'язання педагогічних протиріч (співробітництво – примус).

Значення «особистісних внесків» (за А. Петровським) педагога в організацію його взаємодії з дітьми; важливість підтримки неповторності кожної дитини у процесі її самореалізації; здійснення ідентичності «Я є Я», яке є сутнісною потребою кожної дитини наприкінці трирічного віку.

Запровадження засад особистісно орієнтованого підходу до дитини у період її адаптації до закладу дошкільної освіти. Ідеї, які закладаються в основу збагачення душевного та духовного світу особистості, яка лише започатковує свій життєвий шлях.

3. Компетентнісний підхід та його застосування в освітньому процесі дошкільного закладу

Сучасне розуміння *компетентнісного підходу* до розвитку особистості в ранньому онтогенезі відповідно до вимог дошкільної освіти. *Міра компетентності дитини* другого-третього років життя як інтегральний показник її повноцінного розвитку у різних сферах життя, видах діяльності, освітніх лініях.

Поняття «компетентність». Спрямованість компетентності дитини раннього віку на *загальну здатність* розв'язувати доступні їй за складністю задачі із знанням справи. Основні показники компетентності як інтегральної характеристики зростаючої особистості, що визначає загальні уміння, які, в свою чергу, реалізуються через комплекс часткових умінь.

Якісна характеристика виміру освіченості дитини: оцінювання міри її особистого внеску, докладених для його досягнення особистих зусиль. Схеми-орієнтири, що передбачає аналіз та формулювання педагогом суджень щодо компетентності дитини (за характеристиками):

- оптимальної для віку моделі розвитку провідної діяльності (предметної);
- збалансованість різних форм активності дитини – фізичної (м'язової та предметно-практичної), емоційно-ціннісної, соціально-моральної, пізнавальної, мовленнєвої, художньої, творчої;
- гармонійне поєднання знань та умінь поводитися в природі, у предметному світі, серед людей, по відношенню до самої себе;
- сформованість елементарних форм базових якостей особистості: самостійності, працелюбності, людяності, гідності, сприйнятливості,

відповідальності, розсудливості, справедливості, самовладання, креативності, совісності.

Характеристика базових якостей особистості, які засвідчують ціннісно-смыслову складову компетентності особистості (за О. Кононко).

Функції оцінки та контролю щодо з'ясування якісних та кількісних характеристик її життєвої компетентності дитини раннього віку.

4. Дорослий як чинник розвитку дитини раннього віку

Спілкування з дорослим як необхідна умова повноцінного розвитку свідомості та поведінки дитини перших років життя. Погляди М. Лісіної та специфіку впливу спілкування з дорослими на розвиток дітей перших років життя. Функції дорослого у входженні дитини до навколишнього світу.

Особливості впливу сім'ї на становлення та розвиток особистості дитини раннього віку; позитивні та вразливі особливості впливу на виховання малюка.

Види впливу дошкільного закладу на дитину раннього віку: сприятливий та несприятливий вплив (за О. Кононко). Основні функції вихователя щодо формування особистості дитини раннього віку. Роль педагога у розвитку пізнавальної активності дітей другого-третього років життя, умінні реалізувати можливості та інтереси малюків.

Значення виявлення педагогом у процесі спілкування з дітьми таких позитивних особистісних якостей, як: доброзичливість, терпимість, терплячість у відносинах тощо.

Важливість встановлення сприятливої атмосфери співпраці у групі дітей раннього віку з огляду на перебування там вихованців, організацію їх життєдіяльності.

Специфіка розвитку малюка в будинку дитини (закладі закритого типу): можливість появи «ефекту госпіталізму», що негативно позначається на здоров'ї малюків, їхньому самопочутті, стані нервової системи, темпі психічного розвитку та становленні особистості.

5. Значення спілкування з однолітками для особистісного становлення дитини двох-трьох років

Специфіка взаємодії та спілкування дітей раннього віку з однолітками. Основні дослідження науковців щодо визначення особливостей спілкування дітей 2-3 років з однолітками (А. Рузька, Л. Галігузова, О. Смирнова). Чотири категорії дій, які відображають ставлення дітей другого-третього років життя до однолітків (за Л. Галігузовою).

Два аспекти ставлення дітей раннього віку до однолітків – *об'єктний* (як до предметів) і *суб'єктний* (як до людей). Роль емоційно забарвлених ігрових дій у становленні поведінки дітей, появи прагнення до встановлення та підтримання контактів з однолітками.

Специфічність характеру дитячої взаємодії: вибіркоче ставлення до однолітків; самопізнання через порівняння себе з іншими дітьми; емоційна забарвленість контактів у грі. Фактори, які домінують у становленні комунікативної потреби малюка – предметна взаємодія та вплив дорослого.

Специфіка розвитку комунікативної потреби малюка на другому та третьому роках життя, що складається упродовж усього раннього дитинства.

Зміст контактів дітей раннього віку з однолітками – виконання практичних дій, фізичний контакт, переміщення у просторі. Дві лінії впливу спілкування з однолітком на психічний розвиток та становлення особистості в ранньому дитинстві:

- спілкування з рівними партнерами, позитивні контакти з однолітками створюють загальний сприятливий емоційний настрій, підвищують рівень функціонування дитини;
- спілкування однолітків специфічним чином впливає на розвиток дитини взагалі, особистісний, зокрема.

Роль педагога в організації взаємодії дітей раннього віку. Поради дитячого психолога у розв'язанні суперечок між дітьми раннього віку. Етапи розвитку комунікативних умінь дітей.

Ключові поняття: розвивальне середовище, розвивальне предметне середовище, гуманістичний підхід, модель освіти, особистісно орієнтований підхід, модель педагогічної взаємодії, особистісний педагогічний внесок, компетентнісний підхід, компетентність, взаємодія та спілкування, чинник розвитку.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття «розвивальне середовище» та проаналізуйте його основні складники.
2. На розв'язання яких педагогічних завдань спрямований процес створення розвивального середовища у дошкільному закладі?
3. Схарактеризуйте основні принципи організації розвивального середовища дошкільного закладу.
4. Які організаційно-педагогічні умови сприяють створенню розвивального середовища?
5. Схарактеризуйте основні зони розвивального середовища дошкільного закладу.
6. Розкрийте суть особистісно орієнтованого підходу до освіти дітей раннього віку.
7. Порівняйте відмінності навчально-дисциплінарної та особистісно орієнтованої моделей освіти дитини раннього віку.
8. Дайте визначення функцій педагогічної діяльності, пов'язаних з упровадженням у практику особистісно орієнтованого підходу.
9. У чому полягає суть компетентнісного підходу до освіти дитини раннього віку?
10. Дайте визначення показників компетентності як інтегральної характеристики дитини раннього віку.
11. Яку роль відіграє доросла людина в розвитку особистості дитини раннього віку?
12. Означте основні функції дорослого як центральної фігури раннього дитинства.
13. Схарактеризуйте роль та особливості впливу батьків на становлення особистості дитини другого-третього років життя.

14. Перерахуйте сприятливі та несприятливі впливи дошкільного закладу на розвиток особистості у ранньому онтогенезі.
15. Назвіть та поясніть суть основних функцій вихователя дошкільного закладу.
16. Схарактеризуйте значення спілкування з однолітками для становлення особистості в ранньому віці.
17. Як змінюється спілкування з однолітками упродовж раннього дитинства? Проаналізуйте дві лінії впливу спілкування з однолітками на розвиток дитини раннього віку.
18. Проаналізуйте оптимальну стратегію поведінки вихователя під час дитячих конфліктів.

План семінарського заняття

1. Суть та особливості упровадження у педагогічну практику особистісно орієнтованого підходу до виховання й розвитку дітей раннього віку.
2. Компетентнісний підхід та його застосування в освітньому процесі дошкільного закладу.
3. Дорослий як чинник розвитку дитини раннього віку.

Мета заняття

- виявити розуміння студентами особливостей запровадження особистісно орієнтованого підходу до виховання й розвитку дітей раннього віку;
- виявити розуміння студентами компетентнісного підходу до розвитку особистості в ранньому онтогенезі відповідно до вимог дошкільної освіти;
- розширити знання студентів про такі чинники розвитку дитини раннього віку, як розвивальне середовище, дорослий, однолітки.

Лабораторне заняття №1

Мета заняття: з'ясування сучасних підходів до організації середовища розвитку дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти.

Практична частина. Перегляд підготовлених відеоматеріалів, аналіз міні-доповідей за темою «Сучасні підходи до організації розвивального середовища у групах дітей раннього віку у ЗДО».

Лабораторне заняття №2

Мета заняття: з'ясування основ педагогічного керівництва спілкуванням дітей раннього віку з однолітками.

Практична частина. Обговорення підготовлених студентами міні-доповідей, відеоматеріалів за темою «Вчимо малюків гармонійно взаємодіяти». Показ фрагментів занять.

Завдання для самостійної роботи

1. Перерахуйте та проаналізуйте письмово функції компетентнісного підходу до освіти дітей другого-третього років життя.

2. Схарактеризуйте письмово базові якості особистості та визначте специфіку їх розвитку в ранньому віці.
3. Підготуйте матеріали (міні доповіді, письмовий аналіз статей, аналіз досвіду роботи ЗДО, відеоматеріали) щодо організації середовища розвитку дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти за сучасними вимогами.
4. Підготуйте до показу на лабораторному занятті міні-доповідь або відеоматеріали за темою «Вчимо малюків гармонійно взаємодіяти». Підготуйте фрагмент заняття, форм емоційно-психологічної підтримки дітей за загальною тематикою «Будемо дружити».

Література

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Аксарина Н. М. Воспитание детей раннего возраста. Москва: Медицина, 2007. 304 с.
3. Алямовская В. Г. Ясли – это серьезно. Москва: ЛИНКА-ПРЕСС, 1999. 159 с.
4. Максимова Л. А. Педагогические условия создания эмоционально развивающей среды в группах детей раннего возраста: дисс. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 2007. 162 с.
5. Новоселова С. Развивающая предметная среда: метод. реком. по проектированию вариативных дизайн-проектов развивающей предметной среды в детских садах и учебно-воспитательных комплексах. 2-е изд. Москва: Айресс-Пресс, 2007. 119 с.
6. Свирська Л., Петрова Н. Взаємодія дорослих із дітьми раннього віку. Київ: Ред заг.-пед. газ., 2004. 112 с.

Тема 2.2. Оптимізація освітнього процесу на засадах диференційованого підходу

Тези до теми

1. Відмінності хлопчиків і дівчаток та їх врахування у педагогічній діяльності

Своєчасний та відповідний віку, розвиток статевої свідомості та статево-рольової поведінки як показник повноцінного особистісного зростання дитини. Вікова динаміка змін у формуванні статевої самосвідомості та стереотипів статево-рольової поведінки.

Актуальність статевого виховання дітей раннього віку, обумовлена, зокрема, закономірностями його інтенсивного психофізіологічного розвитку. Роль розвивального середовища ЗДО задля формування у малюків уявлень своєї статі та організації процесу статевого виховання.

Коротка характеристика фізіології хлопчиків і дівчаток. Психофізіологічні та соціальні відмінності хлопчиків і дівчаток.

Методичні рекомендації для педагогів і батьків щодо урахування закономірностей психофізіологічного розвитку дітей раннього віку у процесі їхнього виховання.

2. Темперамент дитини раннього віку: характеристика, ризики та особливості виховного підходу

Природні особливості дитини (різне поєднанням генів, анатомо-фізіологічні особливості організму, мозку, органів чуття; типологічні властивості нервової системи) як підґрунтя визначення її індивідуальності.

Ранній вік як найбільш сприятливий період для тренування типологічних властивостей особистості. Важливість урахування характеру та темпераменту дитини раннього віку для її повноцінного розвитку й виховання. *Темперамент*, характеристика даного поняття та його сутнісні визначення. Види темпераменту та особливості їх прояву у ранньому дитинстві. Рекомендації щодо врахування у виховному процесі особливостей представників кожного з вказаних вище типів нервової діяльності.

Гіперактивність як форма визначення особливостей темпераменту дитини; основні симптоми гіперактивності. Причини виникнення гіперактивності. Необхідність раннього виявлення гіперактивності та надання своєчасної педагогічної та (за необхідності) медичної допомоги.

3. Дитяча нервовість: причини та профілактика

Нервовість як широке поняття, до якого можна включити *надмірну збудливість, дратівливість, плаксивість, вразливість* малюка двох-трьох років життя. Нервовість як результат ускладнення процесу становлення і розвитку особистості в ранньому дитинстві, формування елементарного Я-образу та найпростіших форм ціннісного ставлення до себе. Медико-фізіологічні причини дитячих неврозів. Форми та види проявів порушення поведінки, пов'язані з органічними пошкодженнями мозку малюка:

- *підвищена збудливість* (гнів без будь-якого приводу, розгальмованість поведінки, конфліктність, агресивність);
- *підвищена втомлюваність* (загальмованість почуттів та дій, швидка виснаженість, млявість, пасивність).

Психологічні та соціальні чинники негативного впливу на психіку маленької дитини, які можуть призводити до неврозів. Характеристика поширених форм неврозу, причини та особливості їх прояву (за О. Кононко).

Види неврозів, що виникають в ранньому дитинстві. Роль кризи трьох років та розвитку самосвідомості дитини у своєчасному виявленні дорослими наявності у дитини невротичних проявів та знаходженні шляхів їх усунення.

Вплив характеру адаптації дитини до закладу дошкільної освіти на виникнення дитячих неврозів, налагодження приємної взаємодії з вихователями та однолітками.

Визначення статевої модифікації поведінки трирічних хлопчиків і дівчаток (за О. Захаровим).

Типові помилки, які провокуються у спілкуванні рідних та близьких з трирічною дитиною й призводять до появи дитячі неврозів.

Дитячий плач як форма вияву чутливості зростаючої особистості; цілі, за якими малюк може використовувати плач. Профілактика неврозів у дітей раннього віку. Прийоми психологічного загартування дітей раннього віку.

4. Специфіка роботи з агресивними малюками

Дитяча агресивність та її поширеність в сучасній практиці виховання дітей раннього віку. Агресія як форма поведінки, обумовлена соціальними впливами.

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте суть диференційованого та індивідуального підходів до дітей двох - трьох років різної статі.
2. Дайте визначення темпераменту і характеру, їх ролі в розвитку особистості в ранньому дитинстві.
3. Схарактеризуйте особливості кожного типу вищої нервової діяльності дитини раннього віку.
4. Розкрийте суть диференційованого та індивідуального підходів до дітей двох - трьох років з різним темпераментом.
5. Назвіть основні симптоми гіперактивності дитини раннього віку та причини її виникнення.
6. Перерахуйте причини дитячої нервовості та проаналізуйте роль кожної.
7. Назвіть форми дитячих неврозів, причини виникнення та типові прояви кожної.
8. Схарактеризуйте типові для раннього віку особливості розвитку нервової системи хлопчиків та дівчаток.
9. Проаналізуйте типові помилки дорослих, які продукують дитячі неврози.
10. На досягнення яких цілей спрямований плач дитини раннього віку?
11. Схарактеризуйте прийоми психологічного загартування дитини раннього віку.
12. Дайте визначення понять «агресія» та «агресивна поведінка»
13. Проаналізуйте основні функції агресивної поведінки дітей раннього віку.
14. Схарактеризуйте типи дітей двох-трьох років за їхнім ставленням до агресії та конфліктів.
15. Назвіть внутрішні чинники агресивної поведінки дитини раннього віку.
16. Перерахуйте зовнішні чинники, які продукують агресивну поведінку дитини раннього віку.
17. Опишіть адекватну стратегію поведінки педагога у взаємодії з дітьми різних типів ставлення до агресії.

План семінарського заняття

1. Відмінності хлопчиків і дівчаток та їх врахування у педагогічній діяльності.
2. Темперамент дитини раннього віку: характеристика, ризики та особливості виховного підходу.
3. Дитяча нервовість: причини та профілактика.
4. Специфіка роботи з агресивними малюками.

Мета заняття

- підвести студентів до усвідомлення необхідності дотримання засад статевого виховання у практиці роботи з дітьми раннього віку;
- розширити знання студентів щодо причин та профілактики дитячої нервовості;
- з'ясувати специфіку роботи з агресивними малюками та коротко окреслити шляхи подолання агресії у дітей даного віку.

Лабораторне заняття

Теоретична частина. Перевірка підготовленості студентів до заняття: обговорення теоретичних питань теми.

II. Практична частина.

1. Педагогічна дискусія з питань «Чи слід розпочинати статеve виховання дітей у ранньому дитинстві?».
2. Перегляд матеріалів самостійної роботи: «Як подолати зародження агресивності у дітей раннього віку?».
3. Обговорення матеріалів самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте письмово основні відмінності хлопчиків і дівчаток раннього віку.
2. Схарактеризуйте динаміку змін у розвитку статевої свідомості та статево-рольової поведінки з моменту народження до трирічного віку.
3. Проаналізуйте запропоновані до теми матеріали й на їх основі підготуйте міні-доповідь за темою «Чи слід розпочинати статеve виховання дітей у ранньому дитинстві?».
4. Підготуйте матеріали до показу на лабораторному занятті з теми «Як подолати зародження агресивності у дітей раннього віку?».

Література

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Авдеева Н. Н. Становление образа себя у детей первых 3 лет жизни. Вопросы психологии. 1996. № 4. С. 3–5.
3. Виленская Г. А., Сергиенко Г. А. Роль темперамента в развитии регуляции поведения в раннем возрасте. Психологический журнал. 2001. № 2–3. С. 68–72.
4. Екжакова Е. А. Коррекционно-педагогическая помощь детям раннего и дошкольного возраста. Санкт-Петербург: Каро, 2016. 336 с.

5. Запорожец А. В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. Москва: Институт практ. психологии, 1996. С. 84–86.
6. Изард К. Эмоции человека / пер. с англ. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1980. 440 с.
7. Смирнова Е. О., Рошка Г. Н. Условия становления произвольного поведения в раннем и дошкольном детстве. Магадан, 1993. 143 с.

З М І С Т О В И Й   М О Д У Л Ь   3

Готовність майбутнього педагога дошкільної сфери до роботи з дітьми раннього віку

Тема 3.1. Модернізація процесу підготовки педагогів дошкільної сфери

Тези до теми

1. Особливості підготовки майбутнього вихователя до роботи з дітьми другого-третього років життя

Актуальність проблеми узгодження концепції та змісту Базового компонента дошкільної освіти України як освітнього стандарту та стандарту вищої школи з спеціальності «дошкільна освіта» щодо вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми раннього віку. Основні позиції модернізації національної дошкільної освіти. Професійні компетенції фахівця дошкільної освіти, який працюватиме з дітьми раннього віку. Теоретико-методологічне підґрунтя професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до роботи з дітьми раннього віку.

Основні недоліки у підготовці студентів вищих навчальних закладів педагогічного профілю до роботи з дітьми перших трьох років життя. Педагогічні умови удосконалення процесу підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку.

Важливість забезпечення мотивації майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку від час навчання у вузі. Форми організації навчальної діяльності студентів, які збагачують знання та професійні уміння майбутніх педагогів: організація та участь у науково-практичних конференціях; публічні виступи, дослідження з тематики раннього віку; участь в олімпіадах та конкурсах студентських робіт; участь у групових дискусіях з проблемних питань, пов'язаних з розвитком та вихованням сучасної дитини раннього віку в сім'ї та дошкільному закладі. Робота над проектами в мережі Інтернет з проблем раннього дитинства. Роль педагогічної практики в збагаченні знань та удосконаленні професійних умінь студентів у роботі з дітьми раннього віку.

2. Формування культури здоров'я вихователя: психологічні, педагогічні та соціальні аспекти

Актуальність проблеми підтримки фізичного, психічного, психологічного, соціального, морально-духовного здоров'я майбутнього фахівця дошкільної освіти щодо його подальшої професійної діяльності. *Культура здоров'я* як потреба і здатність майбутнього педагога до реалізації себе в якості індивідуально та соціально значущого суб'єкта завдяки використанню природних та перетворених засобів сприяння повноцінному функціонуванню. Морально-психологічні чинники негативного впливу на стан здоров'я

вихователя дошкільного закладу: стресогенність, перебувати у стані постійної мобілізації, зібраності, емоційної напруги тощо.

Важливість оволодіння сучасними технологіями забезпечення особистісного та професійного здоров'я у процесі професійної підготовки студентів. Спеціальні заняття з психогієни педагогічної діяльності як форма навчання педагогів підтримки здоров'я. Три напрями здійснення роботи з психогієни. Шляхи вирішення конфліктних ситуацій в педагогічній діяльності; правила поведінки педагога у конфліктних ситуаціях.

3. Виховання самостійності майбутніх вихователів як базової якості особистості

Самостійність як важлива особистісна якість особистості майбутнього педагога, показник здатності свідомо самовизначатися та компетентно поводитися у різних професійних ситуаціях. Навчання студентської молоді самостійному оволодінню новою інформацією, використанню здобутих знань у своїй практичній діяльності як головне завдання сучасної вищої освіти. Висвітлення основних підходів до проблеми виховання самостійності у наукових працях психологів та педагогів.

Самостійність як інтегральна *форма активності* студента; *базова якість особистості; інтегральне уміння*, яке складається з кількох часткових (за О. Кононко):

- спроможності відповідально самовизначатися, приймати самостійні рішення, здійснювати власні вибори;
- умінні поводитися впевнено, діяти незалежно від зовнішньої допомоги, самостійно регулювати свою поведінку;
- здатності виявляти творчу ініціативу, відходити від шаблонів, продукувати оригінальні ідеї;
- схильності до рефлексії, самокритичності і як наслідок – ініціювання необхідних внесення коректив у власні дії та результати.

Чотири *типи сформованості самостійності* майбутніх педагогів (за О. Кононко) та їх сутнісна характеристика:

- 1) *конструктивно-творчий* (внутрішньо регульований);
- 2) *реконструктивно-відтворювальний* (внутрішньо і зовнішньо регульований);
- 3) *унормовано-репродуктивний* (зовнішньо регульований);
- 4) *деструктивно-залежний* (свідомо нерегульований).

Шляхи забезпечення виховання самостійності майбутніх вихователів під час навчання у вузі: сприятливого освітнього середовища, організація освітнього процесу за принципом *інноваційності*, забезпечення ефективного розвитку самостійності студентів за рахунок збільшення часу на їхню самостійну діяльність; надання самостійним видам робіт проблемного, варіативного, невизначеного, суперечливого характеру, високої індивідуальної та соціальної значущості тощо. Вимоги до організації самостійної роботи студентів.

Суб'єктна позиція як сутнісна характеристика самостійності сьогоденного студента, майбутнього вихователя дошкільного закладу.

4. Рефлексивна модель творчої педагогічної діяльності

Характеристика процесу підготовки майбутніх вихователів у закладі вищої освіти щодо наявності двох тенденцій в його перебігу: спробами запровадження цінностей педагогічного гуманізму, рефлексії, професійної творчості та збереженням репродуктивно-консервативних установок та педагогічних стереотипів у роботі зі студентами.

Рефлексія як самопізнанням у вигляді роздумів майбутніх педагогів над власними переживаннями, думками, відчуттями. Роль рефлексії у професійному самовизначенні студента. Види професійно значущих рефлексій майбутніх вихователів: *соціально-перцептивна* (переосмислення власних уявлень, думок про дітей другого-третього років життя у процесі спілкування з ними); *комунікативна* (усвідомлення ними того, як їх сприймають, оцінюють та ставляться діти раннього віку та колеги) та *особистісна рефлексія* (осмислення власної свідомості, самопізнання). Функції рефлексії у педагогічному процесі:

- *проектна* (проектування та моделювання діяльності учасників освітнього процесу);
- *організаторська* (організація найбільш ефективних способів взаємодії);
- *комунікативна* (як умову продуктивного спілкування учасників педагогічного процесу);
- *смыслотворча* (формування осмисленості діяльності та спілкування);
- *мотиваційна* (визначення спрямованості спільної діяльності учасників педагогічного процесу на результат);
- *корекційна* (спонукання до змін в діяльності та спілкуванні).

Послідовність та поетапність розвитку у майбутніх педагогів професійної рефлексії (за Л. Борисовою). Шлях формування педагогічної рефлексії – перехід від навчальної діяльності студентів до професійної через поступові зміни, трансформацію особистісної позиції у професійно-особистісну.

Рефлексія як необхідна властивість практичного мислення майбутнього вихователя, яка проявляється в його умінні застосовувати набуті і знання до конкретних педагогічних ситуацій.

Модель рефлексивно-творчої педагогічної діяльності, ознаки її реалізації. Компетенції майбутнього педагога дошкільної ланки освіти, який працює з дітьми раннього віку (знання, уміння, володіння способами та навичками).

Ключові поняття: підготовка фахівців дошкільної освіти, професійні компетенції, форми організації навчальної діяльності, культура здоров'я вихователя, психогігієна, самостійність в діяльності вихователя, рефлексія, професійно значуща рефлексія, модель рефлексивно-творчої педагогічної діяльності.

Контрольні запитання та завдання:

1. Що має знати і вміти випускник вищого навчального закладу, який працюватиме з дітьми раннього віку?

2. За яких педагогічних умов забезпечується ефективна взаємодія вихователя з дітьми другого-третього років життя?
3. Оцініть роль практики у професійній підготовці майбутнього вихователя.
4. Дайте визначення поняття «культура здоров'я педагога» та схарактеризуйте її значення для професійної діяльності.
5. Перерахуйте показники, які засвідчують сформованість у майбутнього вихователя культури здоров'я.
6. У чому полягає специфіка професійної діяльності вихователя дошкільного закладу?
7. У чому полягає суть та особливості організації занять з психогігієни?
8. Назвіть доцільні правила поведінки вихователя дошкільного закладу у конфліктних ситуаціях.
9. Дайте визначення самостійності як інтегративної характеристики педагога та схарактеризуйте її структуру.
10. За яких умов педагогічна діяльність перетворюється на інноваційну?
11. Яким умовам має відповідати самостійна робота студента?
12. Що таке «педагогічна рефлексія» і як вона впливає на ефективність педагогічної діяльності?
13. Які функції виконує педагогічна рефлексія?
14. Які завдання слід розв'язати у процесі навчання, щоб розвинути педагогічну рефлексію?
15. Проаналізуйте етапи формування педагогічної рефлексії.
16. Схарактеризуйте методи розвитку особистісної та професійної рефлексії.

План семінарського заняття

1. Особливості підготовки майбутнього вихователя до роботи з дітьми другого-третього років життя.
2. Формування культури здоров'я вихователя: психологічні, педагогічні та соціальні аспекти.
3. Виховання самостійності майбутніх вихователів як базової якості особистості.
4. Рефлексивна модель творчої педагогічної діяльності.

Мета заняття

- поглибити знання студентів щодо специфіки підготовки майбутніх вихователів у ВНЗ до роботи з дітьми раннього віку;
- підвести студентів до розуміння важливості особистісного та професійного самовдосконалення, зокрема, через виховання самостійності, розвитку професійної рефлексії тощо.

Завдання для самостійної роботи

1. Зазначте письмово методи і форми вдосконалення професійних знань та умінь майбутнього вихователя дошкільного закладу стосовно роботи з дітьми 2-3 років.

2. Дайте визначення «синдрому вигорання педагога» та схарактеризуйте його причини. Запропонуйте кілька варіантів допомоги педагогу щодо підтримки його емоційно-психологічного стану.
3. Визначте умови попередження вигорання педагога.
4. Схарактеризуйте типи самостійності майбутніх вихователів, віднесіть себе до одного з них, обґрунтуйте стан речей.
5. Коротко зазначте, що повинен знати, вміти та чим володіти майбутній вихователь дошкільної ланки освіти, щоб реалізувати рефлексивно-творчу модель організації педагогічної діяльності у роботі з дітьми раннього віку?

Література

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Балл Г. А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. Донецк: Ровесник, 1993. 46 с.
3. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме. Педагогика. 2003. № 10. С. 7–13.
4. Бондаренко Т. А. Педагогические условия формирования рефлексивной культуры у студентов: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 1999. 23 с.
5. Куделина Е. М. Сущностная характеристика процесса формирования профессиональной готовности педагога к взаимодействию с детьми раннего возраста. Профессиональное воспитание: актуальность, проблемы, перспективы: материалы научно-практической конференции / под ред. Э. И. Медведь. Москва: МГПИ, 2005. С. 37–40.
6. Ожогова Е. Г. Синдром "психического выгорания" в работе педагога и профессиональные стратегии поведения. Психология и школа. 2006. № 2. С. 107–120.

Тема 3.2. Компетентність майбутнього вихователя: характеристика та оцінка

Тези до теми

1. Реалізація компетентнісного підходу у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти

Сучасні вимоги професійної освіти до підготовки висококваліфікованого фахівця – особистість, здатна гнучко й оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися впродовж усього життя, розвиватися й творити.

Компетентність як інтегральна характеристика особистості, яка визначає здатність останньої вирішувати проблеми, що виникають у реальному житті у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального і життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей.

Компетентнісний підхід в освіті, специфіка його запровадження у вищій школі – зміщення акцентів з процесу накопичення студентами нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину розвитку у майбутніх фахівців здатності практично діяти і творчо застосовувати здобуті знання й набутий досвід у різних життєвих ситуаціях.

Специфіка реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів – охоплення увагою викладацьким складом вишу всього педагогічного процесу, надання індивідуалізованості навчальним програмам, орієнтованим на розвиток основних компетентностей студентів. Функції компетентнісного підходу в освіті (за О. Жуком).

Педагогічні компетентності, визначені відповідно до сучасних тенденцій у вищій освіті; компетентнісні характеристики майбутнього вихователя. Підпорядкування процесу підготовки майбутніх педагогів для дошкільних закладів України *Національній рамці кваліфікацій*, описом кваліфікаційних рівнів, який є системним й структурованим за компетентностями.

Ключові компетентності, які слід ураховувати в організації процесу підготовки майбутніх кадрів для закладів дошкільної освіти.

2. Компетентність майбутнього педагога дошкільної сфери та шляхи її формування

Оцінка готовності випускника вищого навчального закладу до майбутньої діяльності в якості педагога дошкільної ланки – його компетентність. Інтегральна компетентність як *результат освітнього процесу* – сукупність знань, умінь, цінностей, особистісних якостей, яких набуває та здатний реалізувати у власній життєдіяльності випускник.

Характеристика знань, умінь (інтелектуально-творчих та практичних), цінностей *теоретичних* (раціонального мислення, пошуку істини), *соціальних* (комунікабельності, гармонійних взаємин, гуманних ділових та особистісних стосунків), *моральних* (кодексу честі, почуття гідності, совісті, людяності, справедливості, відповідальності), *економічних*, *естетичних* тощо.

Базові якості особистості, які мають бути сформовані у майбутніх педагогів дошкільної сфери – автономність, відповідальність, креативність, уміння оцінювати свої здобутки та результати.

Три основних етапи формування педагогічної рефлексії як важливої складової професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної сфери:

- 1) *самоаналіз* на усвідомлення необхідності самовдосконалюватися;
- 2) *планування* процесу саморозвитку, визначення цілей, завдань та шляхів вирішення;
- 3) *самовираження* (у соціально прийнятний спосіб), самопрезентація, самоконтроль та саморегуляція, педагогічна рефлексія, адекватна самооцінка досягнень та прорахунків самореалізація можливостей.

Основні педагогічні функції, які повинен реалізувати сучасний випусник ВНЗ для підтвердження своєї компетентності: інформаційна; спонукальна; діагностична; комунікативна; координуюча; конструктивно-організаторська. Напрями вияву компетентності студентів до педагогічної роботи з дітьми раннього віку: *освітній* (розвиток, виховання і навчання дітей другого-третього років життя), *методичний* (володіння відповідними освітніми завданням методиками) та *соціально-педагогічний* (налагодженні продуктивної взаємодії з дітьми раннього віку, їхніми батьками, колегами, керівництвом).

Критерії та показники міри розвитку у майбутніх вихователів аутопсихологічної компетентності (за О. Кононко). Чотири типи аутопсихологічної компетентності майбутніх вихователів (за О. Кононко): продуктивно–персоналізований, фрагментарно-персоналізований, дисгармонійно–персоналізований, деперсоналізовано - репродуктивний. Ефективні шляхи формування педагогічної компетентності студентів під час їхнього навчання у вузі.

3. Наукове дослідження з проблем раннього дитинства як показник компетентності випусника

Логіка проведення наукового дослідження з проблеми розвитку дитини раннього віку: вивчення майбутніми педагогами явищ і процесів, що відбуваються у дошкільному дитинстві взагалі, на етапі раннього віку зокрема; залучення для цього наукових методів дослідження; аналіз впливу на явища різних чинників; визначення педагогічних умов, методів та форм ефективної організації життєдіяльності дітей перших років життя: вивчення взаємодії та взаємозалежності різних явищ з метою одержання доказових та корисних для науки і практики результатів, що мають найбільший ефект, якнайкраще оптимізують освітній процес у ЗДО.

Зв'язок теоретичної підготовки студентів до роботи з дітьми раннього віку з педагогічною практикою, самостійною роботою студентської молоді, її участю в олімпіадах, конкурсах педагогічної майстерності, науково-практичних конференціях як підґрунтя наукових досліджень з проблем раннього дитинства.

Характеристика пізнавальних завдань, які вирішуються студентом: теоретичні та емпіричні. Етапи виконання наукової роботи. критерії,

показники, компоненти оцінки явища (процесу), на вивчення якого спрямоване дане дослідження, логіка їх визначення.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення компетентнісної парадигми як сучасної освітньої стратегії .
2. Схарактеризуйте показники компетентності майбутнього педагога дошкільної ланки освіти.
3. Назвіть чинники формування професійної компетентності майбутнього педагога дошкільної сфери.
4. Дайте визначення педагогічної компетентності як інтегративної характеристики майбутнього педагога.
5. Що таке «педагогічна рефлексія та які основні етапи її формування?
6. Які основні педагогічні функції має реалізувати майбутній вихователь, щоб вважатися компетентним?
7. Дайте визначення поняття «аутопсихологічна компетентність» майбутнього фахівця педагогічного профілю, критеріїв та показників оцінки міри її розвитку.
8. Схарактеризуйте типологію ауто психологічної компетентності як складової професійної компетентності майбутнього вихователя.
9. Які види науково-дослідної діяльності виконують студенти упродовж навчання в університеті педагогічного профілю? Чим вони між собою відрізняються?
10. На що спрямовані теоретичні та емпіричні завдання наукового дослідження?
11. Схарактеризуйте послідовність виконання студентом науково-дослідної роботи.
12. Як співвідносяться між собою критерії, показники та компоненти явища (процесу), що досліджується:
13. Як може допомогти студент колективу базового дошкільного закладу?

План семінарського заняття

1. Шляхи реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти.
2. Компетентність майбутнього педагога дошкільної сфери та засади її формування.
3. Наукове дослідження з проблем раннього дитинства як показник компетентності випускника.

Мета заняття

- поглибити знання студентів щодо запровадження компетентнісного підходу у процесі у процесі підготовки фахівців дошкільної освіти у ВНЗ;
- зосередити увагу у процесі огляду питань семінару на специфіці ауто психологічної компетентності вихователя та шляхів її формування у майбутніх педагогів під час їх навчання у вузі;
- поглибити знання студентів у галузі виконання наукових досліджень з проблем раннього дитинства.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть схему, що визначає основні функції, які виконує компетентнісний підхід у вищій освіті.
2. Назвіть ефективні шляхи формування педагогічної компетентності студента, обґрунтуйте їх письмово.
3. Які основні методи дослідження використовується у дослідженні, спрямованому на вивчення особливостей розвитку особистості в ранньому дитинстві? Розкрийте їх специфіку.
4. Запропонуйте кілька тем для виконання наукового дослідження (письмове повідомлення, міні-доповідь, реферат) студентами ОКР «бакалавр», які стосуються питань розвитку та виховання дитини дошкільного віку з навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка» або фахових методик дошкільного виховання.

Література

1. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
2. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. Педагогіка і психологія. 2009. № 2. С. 51–61.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
4. Куделина Е. М. Повышение профессиональной компетентности студентов колледжа через изучение спецкурса "Раннее детство". Стратегия дошкольного образования в 21 веке: проблемы и перспективы: материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию со дня основания факультета дошкольной педагогики и психологии МПГУ (1921–2001 гг.). Москва: МПГУ, 2001. С. 370–371.
5. Сваталова Т. Инструментарий оценивания профессиональной компетентности педагогов. Дошкольное воспитание. 2011. № 1. С. 95.
6. Селевко Г. Компетентности и их классификация. Народное образование. 2004. № 4. С. 138–143.
7. Хоружа Л. Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. Київ: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. № 7. Серія "Психологія. Педагогіка". 202 с.

ВИД САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Підготовка реферату з презентацією:

Реферат складається з таких частин:

- **вступ** – містить обґрунтування актуальності і проблемності теми, мети і завдань дослідження;
- **теоретична частина** включає аналіз літературних джерел, а також історію питання. В цій частині викладаються основні положення, хід висловлювань і доказів основних ідей. Назва параграфів повинна відповідати назві теми і не виходити за її межі, в той час зміст параграфів повинен вичерпувати тему. Кількість параграфів визначається змістом і наявністю матеріалу з теми дослідження;
- **висновки** – формулюються практичні поради та рекомендації, провідні напрями подальшого дослідження даної проблеми;
- **список використаних джерел** оформляється в алфавітному порядку. За обсягом реферат повинен складати 7–10 друкованих сторінок.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕФЕРАТУ ТА ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Критерії оцінювання реферату	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
Чіткість визначення та формулювання мети проекту	1 бал
Відповідність завдань меті проекту	1 бал
Логічність побудови структури проекту	1 бали
Усього	3 бали

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Становлення й розвиток педагогіки раннього віку.
2. Педагогіка раннього дитинства на сучасному етапі розвитку освіти.
3. Особливості процесуальної гри дитини раннього віку.
4. Педагогічна робота з дітьми раннього віку у період їхньої адаптації до дошкільного закладу.
5. Соціально-особистісний розвиток дитини раннього віку.
6. Організація розвивального предметного середовища у роботі з дітьми раннього віку.
7. Пізнавально-мовний розвиток дитини раннього віку.
8. Організація спільної роботи педагогів та сім'ї з питань розвитку дитини раннього віку.
9. Профілактика захворюваності дітей раннього віку в оздоровчій роботі у ЗДО.
10. Психологічна діагностика розвитку дітей раннього віку в освітньому процесі.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекція, бесіда, дискусія, інтерактивні, створення проблемних ситуацій, самостійна робота з науковою літературою, самостійна робота під керівництвом викладача, робота в Internet, написання реферату, робота з відео презентацією, індуктивні, дедуктивні тощо.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

методи усного контролю: бесіда, опитування, усна доповідь.

методи письмового контролю: самостійна робота, ІНДЗ, екзамен.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Підручники.
- Науково-методична література.
- Періодика з дошкільного виховання.
- Інформація з мережі Інтернет.

ВИДИ РОБІТ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1. Презентація реферату

Критерії оцінювання презентації реферату	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
Науковість викладу змісту проекту	1 бали
Повнота виконання та презентація результатів	2 балів
Усього	3 бали

Змістовий модуль 2. Відео презентація на тему: «Сучасні методики раннього розвитку дитини»

Критерії оцінювання презентації реферату	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
Науковість викладу змісту проекту	1 бали
Повнота виконання та презентація результатів	2 балів
Усього	3 бали

Змістовий модуль 3. Модульна контрольна робота

Написання контрольної роботи визначає знання студентами навчального матеріалу, який розглядався у даному змістовому модулі. Логіка визначення об'єму завдань, які будуть виконувати студенти на контрольній роботі, повинна відповідати кількісному забезпеченню балів (наприклад: за перше питання 2 бали + за друге питання 2 бали).

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

<i>Поточне оцінювання</i>							Підсумковий модульний контроль	Самостійна робота	ІНДЗ	Екзамен	сума			
ЗМ I			ЗМ II		ЗМ III									
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6	T.7								
8	13	7	10	7	4	4	3	4	3	16	12	5	30	100

ВИДИ РОБІТ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ОЦІНЮВАННЯ

Семінарські заняття:

Відповідь – 2 б.* 8= 16 б.

Лабораторні заняття:

Активна участь – 2 б.* 7= 14 б.

Самостійна робота:

Підготовка до семінарських занять – 2 б.* 8= 16 б.

Підготовка до лабораторних занять – 1 б.* = 14 б.

Самостійна індивідуальна робота:

Написання реферату та його захист: 7 балів.

Модульні контрольні роботи: 3 б. + 4 б. +3 б.

Екзамен – 30 балів

70 б.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно 3 можливістю повторного складання	не зараховано 3 можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно 3 обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано 3 обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Заняття №1-2. Потенціал раннього дитинства та умови його реалізації.

Заняття №3. Організаційно-педагогічні аспекти освіти дітей раннього віку.

Заняття №4. Оновлення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя.

Заняття №5. Організація життєдіяльності дитини другого-третього років життя.

Заняття №6. Оптимізація освітнього процесу на засадах диференційованого підходу.

Заняття №7. Модернізація процесу підготовки педагогів дошкільної сфери.

Заняття №8. Компетентність майбутнього вихователя: характеристика та оцінка.

ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття №1-3. Організаційно-педагогічні аспекти освіти дітей раннього віку.

Заняття №4. Оновлення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя.

Заняття №5-6. Організація життєдіяльності дитини другого-третього років життя.

Заняття №7. Оптимізація освітнього процесу на засадах диференційованого підходу.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЯКІ ВНОСЯТЬСЯ НА ЕКЗАМЕН

1. Позитивні та негативні характеристики сучасної дитини на межі раннього та молодшого дошкільного віку.
2. Роль предметної діяльності в розвитку дитини раннього віку.
3. Два напрями розвитку предметних дій у дитини раннього віку.
4. Основні характеристики психічного розвитку дитини раннього віку.
5. Роль рухів у розвитку дитини раннього віку, у формуванні її «дослідницького рефлексу».
6. Особливості сенсомоторного розвитку у період раннього дитинства.
7. Особливості організації життєдіяльності дитини раннього віку.
8. Соціальна ситуація розвитку малюка 2-3 років. Вплив кризи 3-х років на його подальший соціальний розвиток.
9. Характеристика провідної діяльності дитини раннього віку.
10. Вікові новоутворення раннього дитинства.
11. Ключові компетентності майбутнього вихователя дітей раннього віку.
12. Формування основ статево-рольової поведінки у малюка раннього віку.
13. Показники компетентності дитини на кожному віковому етапі раннього дитинства.
14. Розвиток пізнавальної активності дитини раннього віку.
15. Показники емоційного благополуччя дитини двох-трьох років.

16. Актуалізація питань гармонійного розвитку дитини раннього віку в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.
17. Сутнісна характеристика поняття "педагогічна психогієна". Основне призначення щодо запровадження педагогічної психогієни до роботи з дітьми раннього віку.
18. Проблеми здоров'я дітей раннього віку, що позначаються на їхньому розвитку та перебуванні в дошкільному закладі.
19. Шляхи впровадження ідей гуманізації педагогічного процесу в роботу з дітьми раннього віку.
20. Принципи організації педагогічної роботи з дітьми раннього віку.
21. Дорослий як чинник розвитку дитини раннього віку.
22. Специфіка сімейного впливу полягає у широті діапазону її впливу на дитину.
23. Суть компетентнісного підходу до освіти дитини раннього віку.
24. Значення спілкування з однолітками для особистісного становлення дитини двох-трьох років.
25. Умови створення розвивального середовища для дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти.
26. Сутнісна характеристика диференційованого та індивідуального підходів до дітей двох-трьох років різної статі.
27. Специфіка професійної діяльності вихователя дошкільного закладу щодо роботи з дітьми 2-3 років життя.
28. Характеристика "синдрому вигорання педагога", причини його виникнення та умови попередження стосовно роботи з дітьми раннього віку.
29. Роль педагогічної рефлексії у набутті ефективності педагогічної діяльності вихователя дітей раннього віку.
30. Показники компетентності майбутнього педагога дошкільної ланки освіти.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: ребенок среди взрослых и сверстников в онто- и социогенезе. Мир психологии. 1996. № 3. С. 129–156.
2. Аванесова В. Н. Обучение самых маленьких в детском саду. Москва: Просвещение, 2005. 176 с.
3. Авдеева Н. Н. Становление образа себя у детей первых 3 лет жизни. Вопросы психологии. 1996. № 4. С. 3–5.
4. Аксарина Н. М. Воспитание детей раннего возраста. Москва: Просвещение, 1981. 224 с.
5. Аксарина Н. М. Воспитание детей раннего возраста. Москва: Медицина, 2007. 304 с.
6. Алямовская В. Г. Ясли – это серьезно. Москва: ЛИНКА-ПРЕСС, 1999. 159 с.
7. Балл Г. А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. Донецк: Ровесник, 1993. 46 с.
8. Барташнікова І. А., Барташніков А. А. Вчися граючи. Київ: Фоліо, 1999. С. 144–153.
9. Белановская О. В. Восприятие ребенком раннего возраста самого себя во времени. Адукацыя і выхаванне. 2000. № 1. С. 11–16.
10. Белкина Л. В. Адаптация детей раннего возраста к условиям ДОУ. Воронеж: Учитель, 2006. 236 с.
11. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2003. 344 с.
12. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе. Вопросы психологии. 1978. С. 23–35.
13. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме. Педагогика. 2003. № 10. С. 7–13.
14. Бондаренко Т. А. Педагогические условия формирования рефлексивной культуры у студентов: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Магнитогорск, 1999. 23 с.
15. Браткова М. О психолого-педагогической помощи семьям, воспитывающим детей раннего возраста с проблемами в развитии. Дошкольное воспитание. 2010. № 2. С. 55–60.
16. Виленская Г. А., Сергиенко Г. А. Роль темперамента в развитии регуляции поведения в раннем возрасте. Психологический журнал. 2001. № 2–3. С. 68–72.
17. Венгер Л. А., Пилюгина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребёнка. Москва: Просвещение, 1988. С. 144.
18. Виленская Г. А., Сергиенко Г. А. Роль темперамента в развитии регуляции поведения в раннем возрасте. Психологический журнал. 2001. № 2–3. С. 68–72.
19. Волосова Е. Б. Развитие ребёнка раннего возраста. Москва: Линкас-Пресс, 1999. 70 с.
20. Воспитание детей раннего возраста / Е. О. Смирнова, Н. Н. Авдеева, Л. Н. Галигузова. Москва: Просвещение, 1996. 158 с.

21. Воспитание детей раннего возраста в условиях семьи и детского сада / под ред. Т. И. Оверчук. Санкт-Петербург: Детство-пресс, 2003. 136 с.
22. Воспитание и обучение детей раннего возраста / под ред. Л. Н. Павловой. Москва: Просвещение, 1986. 176 с.
23. Воспитание и обучение детей раннего возраста / под ред. Г. М. Ляминой. Москва: Просвещение, 1981. 224 с.
24. Воспитание сенсорной культуры ребёнка от рождения до 6 лет: кн. для воспитателей дет. сада / Л. А. Венгер, Э. Г. Пилюгина, Н. Б. Венгер; под ред. Л. А. Венгера. Москва: Просвещение, 1988. 144 с.
25. Вульф Б. З. Рефлексия: учить, управляя. Мир образования. 1997. № 1. С. 63–65.
26. Выготский Л. С. Детская речь. Москва: Педагогика, 2006. 420 с.
27. Галанова Т. В. Развивающие игры с малышами до трёх лет. Ярославль: Академия развития, 1996. 240 с.
28. Гаспарова Е. На пороге детского сада. Обруч. 1995. № 5. С. 7–9.
29. Гаспарова Е. Ты меня понимаешь? Невербальные проявления чувств у маленьких детей. Обруч. 1995. № 6. С. 35–36.
30. Гвоздев Н. А. Вопросы изучения детской речи. Санкт-Петербург: Детство-Пресс, 2007. 472 с.
31. Грехнев В. С. Культура педагогического общения. Москва: Просвещение, 2000. 197 с.
32. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. Педагогіка і психологія. 2009. № 2.
33. С. 51–61.
34. Голець М. І. Етика матері і дитини: нарис з історії виховання дітей раннього віку: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2005. 159 с.
35. Гураш Л. Головні засади навчання раннього віку. Дошкільне виховання. 2004. № 11. С. 8–9.
36. Гураш Л. Раннє дитинство: специфіка, особливості. Дошкільне виховання. 2001. № 1. С. 3–5.
37. Гуріна З. В. Психологічні особливості становлення особистості дитини раннього віку. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія "Психологічні науки". 2014. С. 99–102.
38. Давиденко Л. А. Воспитание детей раннего возраста в детском саду. Алма-Ата: Мектел, 1975. 120 с.
39. Дидактические материалы Е. И. Тихеевой и Е. Н. Водовозовой в практике ДООУ. Гуськова О. А. Управление. 2008. № 6. С. 106.
40. Детский сад и семья / под ред. Марковой. Москва: Просвещение, 1981. 176 с.
41. Державна Національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). Київ: Рай. 61 с.
42. Діагностичне обстеження дітей раннього і молодшого дошкільного віку / за ред. Н. В. Серебрякової. Санкт-Петербург: Каро, 2005.
43. Дидактические игры и занятия с детьми раннего возраста / под ред. С. Л. Новоселовой. Москва: Просвещение, 1977.
44. Єрмаков І. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: наук.-метод. зб. Запоріжжя: Центріон, 2005. 640 с.

45. Екжакова Е. А. Комплексная программа развития ребенка раннего возраста "Забавушка". Санкт-Петербург: Каро, 2016. 328 с.
46. Екжакова Е. А. Коррекционно-педагогическая помощь детям раннего и дошкольного возраста. Санкт-Петербург: Каро, 2016. 336 с.
47. Жукова Н. В. Единство антиципации и рефлексии как психологический механизм регуляции мышления студента в контекстном обучении: дисс. ... канд. психол. наук. Москва, 2000. 137 с.
48. Жукова Н. С. Отклонения в развитии детской речи. Москва: Просвещение, 2004. 98 с.
49. Запорожец А. В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. Москва: Институт практ. психологии, 1996. С. 84–86.
50. Запорожец А. В. Психология. Москва: Сфера, 2001. 228 с.
51. Захараш Т. Современное обновление содержания подготовки воспитателя. Дошкольное воспитание. 2011. № 12. С. 74.
52. Зембеева В. А. Играем с детьми раннего возраста: практическое пособие. Москва: Директ-Медиа, 2015. 160 с.
53. Ибука М. После трех уже поздно / пер. с англ. 6-е изд. Москва: Альпина нон-фикшн, 2015. 224 с.
54. Иванцовская Н. Г. Повышение уровня педагогической рефлексии как основа непрерывной инновационной деятельности преподавателя: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Новосибирск, 1999. 17 с.
55. Изард К. Эмоции человека / пер. с англ. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1980. 440 с.
56. Камышанова К. И. Ребёнок от рождения до трёх лет. Ярославль: Академия развития, 2001. 140 с.
57. Кирпичникова Н. Развиваем сенсорику и мелкую моторику. *Дошкольное воспитание*. 2005. № 2. С. 76.
58. Князева О. Л., Стеркина Р. Б. Какой ты? Учебное наглядное пособие для детей младшего дошкольного возраста. Москва: Дрофа-Дик, 1998. 24 с.
59. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / наук ред. О. Л. Кононко. Київ: Ред журн. "Дошкільне виховання", 2003. 243 с.
60. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
61. Кононко О. Л. Емоції та соціальний розвиток дітей раннього віку. Психологія. Київ: Рад. школа, 1981. Вип. 20. С. 16–25.
62. Кононко Е. Л. В мире раннего детства. Київ: Рад. школа, 1985. 119 с.
63. Кононко О. Л. Особливості адаптації дітей раннього віку до життя дошкільної установи. Соціальна педагогіка і адаптивність особистості. Суми: КМІУВ, 1994. С. 7–16.
64. Кононко О. Л. Плекаємо в малечі почуття самовартісності: посібник до програми "Я у Світі". Наш час. Харків: Ранок, 2010. 207 с.
65. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.

66. Кононко О. Л. Цінність раннього дитинства для розвитку особистості. Дошкільне виховання. 2015. № 8.
67. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу. Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України: у 5 т. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т. 1. Теорія та історія педагогіки. С. 3–24.
68. Кроха: пособие по воспитанию, обучению и развитию детей до трех лет: учеб.-метод. пособие для дошк. образоват. учреждений и семейн. воспитания / Г. Г. Григорьева и др. Москва: Просвещение, 2003. 253 с.
69. Куделина Е. М. Ранний возраст. *Дошкольное воспитание*. 2007. № II. С. 99–102.
70. Куделина Е. М. Повышение профессиональной компетентности студентов колледжа через изучение спецкурса "Раннее детство". Стратегия дошкольного образования в 21 веке: проблемы и перспективы: материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию со дня основания факультета дошкольной педагогики и психологии МПГУ (1921–2001 гг.). Москва: МПГУ, 2001. С. 370–371.
71. Куделина Е. М. Сущностная характеристика процесса формирования профессиональной готовности педагога к взаимодействию с детьми раннего возраста. Профессиональное воспитание: актуальность, проблемы, перспективы: материалы научно-практической конференции / под ред. Э. И. Медведь. Москва: МГПИ, 2005. С. 37–40.
72. Лендерс К. Виховуємо вміло: сприяємо розвитку малюків: посібник для педагога, який працює з батьками. Міжнародна асоціація "Step by step", 2005. 244 с.
73. Лисина М., Авдеева Н., Мещерякова С. Организация общения взрослых с детьми. *Дошкольное воспитание*. 1985. № 2. С. 12–21.
74. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. Москва: Педагогика, 1986. 144 с.
75. Локшина О. І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентнісного підходу в освіту країн – членів Європейського Союзу. Педагогіка і психологія. 2007. № 1. С. 131–142.
76. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–26.
77. Лямина Г. М. Воспитание детей раннего возраста. Москва: Просвещение, 1976. 239 с.
78. Максимова Л. А. Педагогические условия создания эмоционально развивающей среды в группах детей раннего возраста: дисс. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 2007. 162 с.
79. Манова-Томова В. Психологическая диагностика раннего возраста. Київ: Вища школа, 1978. 168 с.
80. Маханева М. Д., Рещикова С. В. Игровые занятия с детьми от 1 до 3 лет. Москва: ООО ТЦ "Сфера", 2008. 96 с.
81. Маценко В. Індивідуальний розвиток дитини. Київ: Главник, 2007. 128 с.

82. Методичні рекомендації до програми розвитку та виховання дитини раннього віку "Зернятко" / за ред. О. Л. Кононко. Київ: Кобза, 2004. 188 с.
83. Моляко В. А. Творческая одаренность и воспитание творческой личности. Киев: Знание, 1991. 20 с.
84. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология: учеб. пособие. Москва: Академический Проект, 2004. 560 с.
85. Мухина В. С. Детская психология. Москва: Апрель Пресс, ЗАО
86. "Изд-во "ЭКСМО-Пресс", 2000. 352 с.
87. Нечаева И. Ю. Система сенсорного развития детей. Справочник ст. воспитателя. 2010. № 1. С. 58.
88. Новоселова С. Развивающая предметная среда: метод. реком. по проектированию вариативных дизайн-проектов развивающей предметной среды в детских садах и учебно-воспитательных комплексах. 2-е изд. Москва: Айресс-Пресс, 2007. 119 с.
89. Обухова Л. Ф. Дитяча психологія: теорії, факти, проблеми. Москва: Академія, 1995. 498 с.
90. Ожогова Е. Г. Синдром "психического выгорания" в работе педагога и профессиональные стратегии поведения. Психология и школа. 2006. № 2. С. 107–120.
91. Олійник Л., Романюк І. Я працюю з малюками. Теорія та практика роботи у першій молодшій групі дошкільного навчального закладу: у 2 ч. Миколаїв: ПП "Прінт-Експрес", 2005. 204 с.
92. Орієнтири розвитку та навчання дітей раннього віку штату Вашингтон. Київ: Видавничий дім "КАЛИТА", 2006. 132 с.
93. Павлова Л. Д. Раннее детство: развитие речи и мышления. Москва: Просвещение, 2000. 208 с.
94. Павлова Л. Н. Развивающие игры-занятия с детьми от рождения до трех лет. Москва: Мозаика-Синтез, 2003. 95 с.
95. Павлова Л. Д. Малыш учится говорить. *Дошкольное воспитание*. 2008. № 8. С. 84–86.
96. Пангелова Н. Аналіз наукових досліджень проблем фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2013. № 3. С. 26–43.
97. Пантелеева В. В. К проблеме использования рефлексивных методов обучения. *RELGA: научно-культурологический журнал широкого профиля*. 2006. № 16. С. 31–40.
98. Печора К. Л., Пантюхина Г. В. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях. Москва: Владос, 2007. 176 с.
99. Пилюгина Э. Г. Занятия по сенсорному воспитанию с детьми раннего возраста: пособие для воспитателей детского сада. Москва, 1983. 335 с.
100. Пилюгина Э. Г. Сенсорное воспитание младенца. *Дошкольное воспитание*. 1990. № 11. 62 с.
101. Пилюгина Э. Г. Сенсорные способности малыша. Москва: Мозаика-Синтез, 2003. 150 с.
102. Пилюгина Э. Г. Игры-занятия с малышом от рождения до трёх лет. Москва: Мозаика-Синтез, 2009. 120 с.

103. Поддьяков Н. Н. Способы сенсорного воспитания в детском саду. Москва, 1965. 392 с.
104. Полозова Е. В. Развивающие тренажеры из бросового материала. Воронеж: ЧП Лакоценин С. С., 2006. 48 с.
105. Психическое развитие младенца / пер. с англ. А. В. Леоновой; под ред. А. В. Запорожца. Москва: Психология, 1985. 320 с.
106. Програма розвитку та виховання дитини раннього віку "Зернятко" / наук. кер. О. Кононко. Київ: ВКТФ "Кобза", 2004.
107. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" (нова редакція) / наук. кер. О. Кононко. Київ: ТОВ "МЦФЕР-Україна, 2014. Ч. I. Від народження до трьох років. 204 с.
108. Развитие и воспитание ребенка от рождения до трех лет / под ред. Н. М. Щелованова. Москва: Просвещение, 1965.
109. Развитие речи у детей до трёх лет / под ред. И. В. Дубровиной, А. Г. Рузской. Москва: Эксмо, 2005. 208 с.
110. Развитие личности ребенка от года до трех / сост. В. Ильина. Екатеринбург: У-Фактория, 2003. 432 с.
111. Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку: метод. посіб. / за ред. І. Зверєвої. Київ: Кобза, 2004. 160 с.
112. Раннє дитинство: стан, проблеми, перспективи розвитку. Київ: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, ЮНІСЕФ, 2003. 116 с.
113. Реан А. А. Рефлексивно-перцептивный анализ деятельности педагога. *Вопросы психологии*. 1990. № 2. С. 77–81.
114. Реан А. А. Кудашев А. Р., Баранов А. А.. Психология адаптации личности: учеб.-науч. изд. Санкт-Петербург: Медицинская пресса, 2002. 352 с.
115. Ребенок третьего года жизни: пособие для родителей и педагогов / под ред. С. Н. Теплюк. Москва: МОЗАИКА СИНТЕЗ, 2011. 256 с.
116. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1996. 236 с.
117. Розенгарт-Пупко Г. И. Формирование речи у детей раннего возраста. Москва: Смысл, 2003. 178 с.
118. Самостійна робота студентів: навч. посіб. / В. І. Євдокимов; за заг. ред. В. І. Євдокимова; ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків: Вид-во ХДГУ, 2004. 140 с.
119. Сваталова Т. Инструментарий оценивания профессиональной компетентности педагогов. *Дошкольное воспитание*. 2011. № 1. С. 95.
120. Свирська Л., Петрова Н. Взаємодія дорослих із дітьми раннього віку. Київ: Ред заг.-пед. газ., 2004. 112 с.
121. Селевко Г. Компетентности и их классификация. Народное образование. 2004. № 4. С. 138–143.
122. Сенсорное воспитание в детском саду / под ред. Н. Н. Поддьякова и В. Н. Аванесовой. Москва: Новое время, 1981. 414 с.
123. Сенсорные способности малыша: игры на развитие восприятия цвета, формы и величины у детей раннего возраста: кн. для воспитателей детского сада и родителей. Москва: АО "Учебная литература", 1996.

124. Слободчиков В. И. Психология человека: введение в психологию субъективности. Москва: Школа-Пресс, 1996. 384 с.
125. Смирнова Е. О., Рошка Г. Н. Условия становления произвольного поведения в раннем и дошкольном детстве. Магадан, 1993. 143 с.
126. Смирнова Е. О., Мещерякова С. Ю., Ермолова Т. В. Игры и игрушки для детей раннего возраста: метод. пособие для воспитателей детского сада. Москва: Изд-во МГППУ, 2004. 72 с.
127. Смирнова Е. О., Галигузова Л. Н., Мещерякова С. Ю. Первые шаги. Москва: Мозаика-Синтез, 2007. 160 с.
128. Славина Д. С. Дети с аффективным поведением. Москва: Педагогика, 1966. 247 с.
129. Снайдер М., Снайдер Р. Ребенок как личность: становление культуры справедливости и воспитание совести. Москва: Смысл; Санкт-Петербург: Гармония, 1994. 237 с.
130. Стребелева Е. А. Психолого-педагогическая диагностика развития детей раннего и дошкольного возраста. Москва: Просвещение, 2009. 84 с.
131. Стрелева Е. А. Педагогическое сопровождение семьи, воспитывающей ребенка раннего возраста. Москва: Парадигма, 2010. 72 с.
132. Ступени общения: от года до семи лет / под ред. Л. Н. Галигузовой, Е. О. Смирновой. Москва: Детство-пресс, 2002. 346 с.
133. Сыманюк Э. Э. Стратегии профессионального самосохранения личности. Мир психологии. 2005. № 1. С. 156–162.
134. Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: матеріали методологічного семінару АПН України 16 грудня 2004 року / за ред. С. Д. Максименка. К., 2005. 715 с.
135. Теплюк С. Н. Дети раннего возраста в детском саду. Москва: Мозаика-Синтез, 2007. 112 с.
136. Терлецька Л. Психологія дитинства. Практикум: навч. посіб. Київ: Главник, 2006. 144 с.
137. Усова П. П. Педагогика и психология сенсорного развития и воспитания дошкольников. Теория и практика сенсорного воспитания в детском саду. Москва, 2005. С. 95.
138. Урунтаева Г. А., Афонькина Ю. А. Практикум з дитячої психології. Москва: Просвещение, 1995. 291 с.
139. Хоружа Л. Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць*. Київ: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. № 7. Серія "Психологія. Педагогіка". 202 с.
140. Хохлова О. А. Формирование профессиональной компетентности педагогов. Справочник старшего воспитателя. 2010. № 3. С. 4.
141. Шайдур І. А. Організація самостійної роботи студентів педагогічних університетів на основі індивідуально орієнтованого підходу: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2003. 22 с.
142. Шакуров Р. Х. Самолюбие детей. Москва: Просвещение, 1969. 178 с.
143. Широкова Г. А. Сенсомоторное развитие детей раннего возраста. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 256 с.

144. Штерн В. Психология раннего детства. Санкт-Петербург: Стиль, 2005. 230 с.
145. Щелованов Н. М. Диагностика развития детей раннего возраста. Москва: Эксмо, 2005. С. 15–19.
146. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва: Педагогика, 1978. 304 с.
147. Эльконин Д. Б. Психическое развитие в детских возрастах: избран. психол. тр. / под ред. Д. И. Фельдштейна. Москва: Институт практической психологии; Воронеж: НПО "МОДЕК", 1995. 314 с.
148. Янушко Е. А. Сенсорное развитие детей раннего возраста. Москва: Мозаика-Синтез, 2009. 72 с.

ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ

1. Белкина В. Н. Подготовка студентов к педагогическому регулированию взаимодействия детей раннего и дошкольного возраста со сверстниками : дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 : «Теория и методика дошкольного образования». Ярославль, 2000. 381 с.
2. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» Тернопіль, 2009. 20 с.
3. Гуріна З. В. Психолого-педагогічні умови становлення самостійності у дітей раннього віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ., 2007. 23 с.
4. Жирнова Е. В. Обучение иностранному языку в возрасте от рождения до 3-х лет как средство развития мышления : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 : Москва, 1999. 169 с.
5. Ильин А. В. Развитие нормативных предметных действий у детей раннего возраста : дисс. ... канд. психол. наук : спец. : 19.00.13 : Москва, 2004. 172 с.
6. Кліш І. С. Фізичне виховання дітей до 3-річного віку засобами етнопедагогіки : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 14 с.
7. Королева С. В. Проектирование процесса социальной адаптации детей раннего возраста в дошкольном образовательном учреждении : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Москва, 2010. 25 с.
8. Куделина Е. М. Подготовка студентов педагогического колледжа к работе с детьми раннего возраста : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.07 «Теория и методика дошкольного образования». М., 2009. 205 с.
9. Кузнецова Г. Н. Педагогическое сопровождение социального развития детей раннего возраста в группе кратковременного пребывания в

- дошкольном образовательном учреждении : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.02. Челябинск, 2012. 235 с.
10. Максимова Л. А. Педагогические условия создания эмоционально развивающей среды в группах детей раннего возраста : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.07 «Теория и методика дошкольного образования» Екатеринбург, 2007. 178 с.
  11. Олійник Л. М. Формування уявлень про властивості і співвідношення предметів у дітей раннього віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Київ, 2004. 22 с.
  12. Разина Н. В. Психологическое содержание кризиса трех лет : дисс. ... канд. психол. наук : спец. : 19.00.07. Москва, 2002. 180 с.
  13. Селина В. В. Развитие педагогической компетентности родителей детей раннего возраста в дошкольном образовательном учреждении: дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» Москва, 2008. 204 с.
  14. Спиридонова А. В. Обучение детей раннего возраста иностранному языку в процессе дополнительного образования : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.02. Челябинск, 2010. 201 с.
  15. Уханева Е. В. Организация физического воспитания детей раннего возраста на основе развития функции равновесия : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.04. Санкт-Петербург, 2002. 172 с.
  16. Хохрякова Ю. М. Технология сенсорного воспитания детей раннего возраста : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Пермь, 2010. 197 с.
  17. Шехтман Е. Б. Организация педагогической деятельности методиста по развитию творческой индивидуальности воспитателей детей раннего возраста в дошкольном образовательном учреждении : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.08 «Теория и методика дошкольного образования». Великий Новгород, 2011. 23 с.
  18. Шкатова Т. Г. Педагогические условия подготовки студентов к регулированию взаимодействия детей раннего и дошкольного возраста со сверстниками : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.08 : «Теория и методика дошкольного образования». Ярославль, 2001. 244 с.
  19. Яфизова Р. И. Развивающий потенциал педагогического взаимодействия с детьми третьего года жизни в условиях дошкольного образовательного учреждения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.07 «Теория и методика дошкольного образования». Санкт-Петербург, 2006. 212 с.

Розподіл балів, що присвоюються студентам з навчальної дисципліни

«Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку» (2019 р.)

Зміст програми	Семінарські заняття		Лабораторні заняття		Самостійна робота			Індивідуальна робота		Всього балів
	Загальна кількість годин	БАЛИ	Загальна кількість годин	Участь у заходах	Загальна кількість годин	БАЛИ		Загальна кількість годин	ІНДЗ	
		Відповідь				Підготовка до заняття	семінарського			
		2		2		2	1		7	
Змістовий модуль I – й модуль. Теоретичні основи розвитку особистості в період раннього дитинства										
1.1. Потенціал раннього дитинства та умови його реалізації	4	4			12	2+2		8	7	8
1.2. Організаційно-педагогічні аспекти освіти дітей раннього віку	2	2	6	6	10	2	1+1+1			13
1.3. Оновлення змісту роботи педагога з дітьми другого-третього років життя	2	2	2	2	10	2	1			8
<i>Підсумковий контроль за I-й зміст. модуль</i>										3
Змістовий модуль II – й модуль. Розвивальне середовище як чинник особистісного зростання дитини раннього віку										
2.1. Організація життєдіяльності дитини другого-третього років життя	2	2	4	4	10	2	1+1			10
2.2. Оптимізація освітнього процесу на засадах диференційованого підходу	2	2	2	2	10	2	1			7
<i>Підсумковий контроль за II -й зміст. модуль</i>										4
Змістовий модуль III модуль. Готовність фахівця дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку										
3.1. Модернізація процесу підготовки майбутніх педагогів дошкільної сфери	2	2			10	2				4
3.2. Компетентність майбутнього вихователя: характеристика та оцінка	2	2			10	2				4
<i>Підсумковий контроль за III-й зміст. модуль</i>										3
									Екзамен	30
РАЗОМ	20	16		14	72	16	7	8	7	100

Навчальне видання

Кононко О. Л., Матвієнко С.І.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ

Навчально-методичний комплекс

Технічний редактор – І. П. Борис
Комп'ютерна верстка – Н. О. Приходько
Літературне редагування – О. М. Лісовець
Коректура – О. М. Лісовець

Підписано до друку 14.08.2019
Гарнітура Computer Modern
Замовлення № 1064

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 15,47
Ум. друк. арк. 14,88

Папір офсетний
Ел. вид-ня

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn.ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.